

Keijo Koskinen ja Virpi Lemponen (toim.)

Verkostoituminen ja yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla

Verkostoituminen ja yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla

Keijo Koskinen ja Virpi Lemponen (toim.)

Julkaisusarja:

B, Oppimateriaaleja ja kokoomateoksia: 69

Toimittajat:

Keijo Koskinen, Karelia-ammattikorkeakoulu
Virpi Lemponen, Itä-Suomen yliopisto/Spatia

Kirjoittajat:

Keijo Koskinen, Karelia-ammattikorkeakoulu
Maria Iltola, Karelia-ammattikorkeakoulu
Matias Hänninen, Itä-Suomen yliopisto/Spatia
Arja Jolkkonen, Itä-Suomen yliopisto/Spatia
Virpi Lemponen, Itä-Suomen yliopisto/Spatia

Taitto:

Pasi Tikka, Osuuskunta Mekastamo

Kansikuva:

Julian Hochgesang / Unsplash

© Tekijät ja Karelia-ammattikorkeakoulu

Tämä julkaisu on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

ISBN 978-952-275-325-0

ISSN- L 2323-6876

ISSN 2323-6876

Karelia-ammattikorkeakoulu

Joensuu

julkaisut@karelia.fi

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Sisällys

LUKIJALLE	5
OSA I: VINKKEJÄ VERKOSTOITUMISEEN JA KOKEILUILLA IDEOISTA UUTTA ELINVOIMAA	6
Verkostotoiminta maaseudulla	7
Verkoston rakentaminen	7
Verkostotoiminnan vastavuoroisuus ja tasapuolisuus	7
Verkostojen kehittäminen	8
Verkostojen toiminta maaseudulla	9
Verkostojen merkitys tulevaisuudessa	10
Kokeilujen kautta paikallislähtöisiä innovaatioita	11
Kokeilukulttuuri innovaatiotoiminnan mahdollistajana	11
Mitä kokeilulla tarkoitetaan ja mitä hyötyä kokeiluista on?	13
Lähtökohtana tilan antaminen uusille ajatuksille	13
Rohkeutta toisinajatteluun ja epävarmuuden sietokykyä	13
Virheistä oppiminen	13
Miten kokeilussa pääsee alkuun ja miten kokeiluja rahoitetaan? ..	13
Millainen on hyvä kokeilu?	14
Milloin kokeilu ei ole hyvä idea?	15
Kokeilu prosessina sekä tulosten arviointi ja dokumentointi	15
Tarpeen tunnistaminen ja tavoitteen asettaminen	15
Kokeilun tulosten arviointi	15
Kokeilun dokumentoinnin tärkeys	16
Linkkejä kokeilujen toteuttamiseen	17
OSA II: YHTEISKUNNALLINEN YRITTÄJYYS	18
Yhteiskunnallisen yrityksen määrittely	19
Yhteiskunnalliset yritykset	22

Osuustoiminta	22
Yhdistykset	23
Oppaita yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä	24
Yrittäjän sosiaaliturvasta	26
Yhteiskunnallista yrittäjyyttä edistävät organisaatiot	27
Esimerkkejä yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleista Suomessa	28
Osuuskunta Uurto, Kemijärvi	28
Lähipalveluosuuskunta Jeesi, Pieksämäki	29
Eräjärven Kehittämisyhdistys ry, Orivesi	30
Vuolenkosken kyläyhdistys ry, Iitti	31
Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys ry, Kajaani	32
Eskolan kylä, Kannus	33
Kirjallisuutta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä	36

Lukijalle

PUHTI – Uudet ja kehittyvät yritystoiminnan muodot Pohjois-Karjalan maaseudulla -hankkeen (2019–2021) toteuttivat Karelia-ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia sekä Maaseudun Sivistysliitto. Verkostoituminen ja yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla -julkaisuun on koottu PUHTI-hankkeen aikana verkostoitumisen ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden kannalta hyödylliseksi koettua tietoa.

Julkaisussa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa annetaan vinkkejä verkoston rakentamiseen, toimintaan ja kehittämiseen sekä esitellään, kuinka kokeilujen avulla voidaan tuottaa uusia innovaatioita maaseudulle.

Toisessa osassa esitellään yhteiskunnallista yrittäjyyttä, oppaita yhteiskunnallista yrittäjyydestä ja esimerkkejä suomalaisista yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleista. Lisäksi on koottu kirjallisuutta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä.

Esitellyistä esimerkkitapauksista tulee esille verkostojen ja kokeilujen tärkeys sekä erilaiset yhteiskunnallisen yrityksen muodot. Esimerkkitapauksissa maaseudun asukkaat ovat verkostoituneet sekä ryhtyneet ideoimaan ja kokeilemaan, miten heidän tarvitsemiaan lähipalveluja voidaan tuottaa uudella tavalla, työllistää alueen ihmisiä sekä ylläpitää alueiden elinvoimaisuutta.

Julkaisu on tarkoitettu erityisesti hanketoimijoille, maaseudun kehittäjille, kuntien päättöksentekijöille ja yhteiskunnallista yrittäjyyttä suunnitteleville.

OSA I

**Vinkkejä verkostoitumiseen
ja kokeiluilla ideoista uutta
elinvoimaa**

Verkostotoiminta maaseudulla

Verkoston rakentaminen

Maaseudulla erilaiset yhdistykset muodostavat usein alustan paikalliselle yhteistyölle. Tälle perustalle rakentuvat tiiviit ja moneen suuntaan risteilevät verkostot, jotka sulkevat sisäänsä eri ikäisiä ja eri lähtökohdista tulevia ihmisiä.

Verkostot eivät ole kiinteitä, pysyviä linkityksiä, vaan ne elävät aina tilanteen mukaan. Yhteistyötä ja yhteyksiä rakennetaan eri suuntiin, sidokset ovat välillä tiiviimmät toiseen suuntaan ja löyhemmät toiseen, riippuen aina kulloisestakin päämäärästä. Verkostojen tärkeys pohjautuu siihen, että ryhmässä ihmiset toimivat yleensä paremmin kuin yksin. Erilaiset ideat ja taidot kohtaavat, jolloin ollaan vahvempia toimijoita useammalla eri saralla. Muistettava on, että jokaisen panos on merkittävä ja sille kuuluu antaa arvoa. Persoonien ja taitojen moninaisuus antaa verkostolle rikkautta ja laajentaa sen toimintamahdollisuuksia. Toisaalta ne myös tuovat siihen omat haasteensa, jotka toivottavasti opettavat kaikille avoimuutta ja erilaisuuden hyväksymistä. On kuitenkin muistettava, etteivät verkostot ole ainoastaan hyvä asia. Niiden myötä on mahdollista rakentaa liian tiivis sisäpiiri, joka ei enää kykene tai halua toimia sen ulkopuolella.

Verkosto ei ole koskaan valmis. Verkostoituminen on elämän mittainen projekti. Välillä sitä tehdään aktiivisesti ja suunnitelmallisesti, mutta suurimman osan ajasta verkosto täydentyy arkipäivän kohtaamisten kautta. Aktiivinen verkoston rakentaja pyrkii hyödyntämään kaikki tilanteet ja hakeutumaan sellaisiin tilanteisiin, joissa tapaa uusia ja vanhojakin tuttavuuksia. Yksittäisten ihmisten merkitys osana verkostoa on välillä vahvempi ja välillä he siirtyvät taustalle, mutta he pysyvät osana kokonaisuutta. Verkostot koostuvat ihmis-suhteista, joista täytyy pitää huoli ja ylläpitää niitä. Hyvät ihmissuhteet ovat kaiken ydin.

Kirsi Bongwirns (2017¹) on selvittänyt verkostoitumisen merkitystä muun muassa Marttaliitolle. Saatuja tietoja on hyödynnetty Viro-ystävähdistyksen kehittämiseen.

Nykyiset digitaaliset alustat ovat antaneet uusia mahdollisuuksia laajentaa verkostoja ja ylläpitää jo olemassa olevia. Käytännön yhdistystoiminnassa ne toimivat parhaiten yhteydenpidon ja toisten vastaavien yhdistysten toimijoiden verkostoalustana. Yhdistykset ja muu vapaaehtoistoiminta tarvitsevat myös entistä enemmän näkyvyyttä ulospäin, että ne saavat koottua yhteen aiheesta kiinnostunutta väkeä. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry on tutkinut kansalaistoiminnan tulevaisuutta ja toimintatapojen muutoksia².

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA on teettänyt selvityksen järjestötoiminnan tulevaisuudesta. Siitä käy hyvin selville, kuinka merkittävää digitalisaation merkitys toiminnalle tulevaisuudessa on. (Halava & Pantzar & Lukin 2018³.) Myös Opetushallituksen verkkosivulla⁴ on ohjeita, miten digitalisaatiota voidaan hyödyntää verkostoitumisessa ja vertaistyöskentelyssä.

Verkostotoiminnan vastavuoroisuus ja tasapuolisuus

Verkoston syntyminen edellyttää, että löydetään sopivia yhteistyökumppaneita. Toivottavaa olisi, että hyvin alkuun lähtenyt verkostotoiminta ylläpidettäisiin ja kaikkien tahojen

¹ Bongwirns, Kirsi (2017). Verkostoituminen yhdistyksen kehittämistyön välineenä. Tapaus Suomen Viro-yhdistysten liitto. Opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://core.ac.uk/download/pdf/84793517.pdf>

² Muukkonen, Tarja & Salmenjoki, Sini (2014). Järjestöjen tulevaisuus. 2022. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry. https://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2014/12/Jarjestojen_tulevaisuus_2022_artikkeli.pdf

³ Halava, Ilkka & Pantzar, Mika & Lukin, Elisa (2018). Kansalaisjärjestö jälkiteollisessa artistiyhteiskunnassa. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. https://issuu.com/steajulkaisut/docs/jarjestotoiminnan_tulevaisuus

⁴ Opetushallitus <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/verkostoituminen-ja-vertaistyoskentely>

toimintaedellytyksiä vahvistettaisiin. Vaarana kuitenkin on se, etteivät osalliset näe yhteisen toiminnan mahdollisuuksia, eivätkä ymmärrä vastavuoroisuuden tärkeyttä ja näin ollen keskittyvät vain omaan osa-alueeseensa.

Maaseudulla moni toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja talkootyöhön, sillä siellä tiedostetaan, että jollei itse toimita, sitä ei tee kukaan heidän puolestaan. Verkosto helpottaa vastuun kantamista. Verkostossa on huomioitava toiminnan vastavuoroisuus ja tasapuolisuus. Kaikkien osapuolten täytyy hyötyä osallistumisesta, jotta he olisivat motivoituneita yhteistoimintaan. Talkoissa tehtävän työmäärän ja siihen käytettävän ajan täytyy jakautua tasapuolisesti. Yleensä vapaaehtoisten oletetaan joustavan ajankäytössään. Verkoston toiminnasta palkkaa saavat ovat erilaisessa asemassa kuin talkootyöhön osallistuvat. Palkkatyötä tekevien työnantaja määrää työajat ja -tehtävät. Yrittäjät joutuvat miettimään tarkkaan oman panoksensa suuruutta. Yritysyhteistyössä on hyvää se, että toiminta on yleensä tavoitteellista ja sen avulla on mahdollista parantaa yhdistyksien taloutta. Kun yhdistys toimii työnantajana, sen on tärkeä noudattaa avointa palkkapolitiikka ja sillä on oltava selvät kriteerit siitä, kuka saa työstään korvausta ja kuka ei.

- Kylien yhdistystoiminnan opas: https://www.vskylat.fi/wp-content/uploads/2019/11/Kylien_yhdistystoiminnan_opas_2015.pdf
- Verkostoitujan apu -virikekirja: http://www.opinovi.fi/index.php?view=download&alias=2181-verkostoitujan-apu-virikekirja&category_slug=aikuisohjauksen-koordinaatioprojekti&option=com_docman&Itemid=404&lang=fi

Verkostojen kehittäminen

Joskus voi olla vaikeaa löytää hyviä yhteistyötahoja oman lähipiirin ulkopuolelta, vaikka niille olisikin tarvetta. Kohtaamispaikka tällaiselle toiminnalle puuttuu. Nykyisin järjestetään tilaisuuksia ja toteutetaan hankkeita, joiden tavoitteena on antaa osallistujille mahdollisuus laajentaa verkostoja. Tilaisuudet ja hankkeet kokoavat yhteen ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita samankaltaisista aiheista. Verkosto kuitenkin harvoin syntyy niin, että toisilleen vieraat ihmiset kokoontuvat yhteen. Tärkeää olisi tilaisuuksien aikaisen aktiivoinnin tehostaminen ja yhteistyön jatkumisen vahvistaminen. Käytännössä tämä on usein haastavaa. Yhteistyöprojektit pitäisi saada nopeasti käyntiin jo järjestettävien tilaisuuksien aikana. Toiminnan käynnistämiseksi jokaisen osallistujan pitäisi pystyä miettimään tulevaisuutta yhdistyksen tai yrityksen näkökulmasta. Vaatii rohkeutta tarttua tilaisuuteen nopeasti ja kokeilla yhteistyötä.

Yhdistystoiminnassa keskeisten henkilöiden siirtyminen syrjään aktiivisesta roolista voi muuttaa tai vaikeuttaa toimintaa. Henkilövaihdosten seurauksen yhdistystoimintaan voi tulla uusia ideoita tai kehitysnäkökulmia. Tosin tutusta ja turvallisesta toimintatavasta voi olla vaikea irtautua. Muutoksiin sopeutumisesta helpottaa vahva verkosto, josta löytyy uusia toimijoita ja ideoita.

Toimijoiden verkoston ytimen tulisi olla tiivis, sillä sitoutuminen voi olla monelle haastavaa. Yhden tai mieluummin useamman henkilön tulisi osallistua suunnitteluun ja kantaa päivävastuu toiminnasta. Kaikilla halukkailla pitäisi kuitenkin olla mahdollisuus osallistua toimintaan. On tärkeää, että keskeiset tehtävät jaetaan siten, että vastuuhenkilöillä on omat rajatut tehtävänsä. Selkeä käsitys omasta vastuualueesta sitouttaa osallistujat tehtäviinsä ja innostaa suunnittelemaan niitä.

Pienillä paikkakunnilla voisi hyödyntää nykyistä enemmän erilaisia verkostoja oman alueen haasteiden pohtimiseen ja niiden ratkaisemiseen. Todennäköisesti toimijoiden henkilökohtaisia verkostoja osataan hyödyntää liian vähän. Olisi tärkeää kyetä rakentamaan

laajoja yhteistyöverkostoja, joista voisi hakea apua esiin nousseisiin ongelmatilanteisiin. Toimivat tietoliikenne yhteydet maaseudulla ovat keskeinen edellytys verkostoitumiselle ja vuorovaikutukselle ja tehokkaalle kansalaisvaikuttamiselle.

- Kainuun Nuotta ry toimii esimerkkinä siitä, kuinka yhdistys voi edesauttaa alueen tietoverkkojen käyttämisessä ja sisältöjen kehittämisessä.
<https://kainuunnuotta.net/fi/digitaalisuus/>
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun OSMO-hankkeen verkosto-osaamiseen oppimateriaalit: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/monikulttuurinenohjaus/3-toimintaymparistoosaaminen/verkostoosaaminen/>

Verkostojen toiminta maaseudulla

Maaseutukylissä toimijoita on vähän, mutta heidän taustansa tunnetaan monen sukupolven ajalta. Verkostot voivat toimia joustavasti, kun tiedetään toisten ammatit ja taidot, joita eri tilanteissa on mahdollista hyödyntää. Luottamus on syntynyt pitkän ajan kuluessa. Usein aktiiviset ihmiset ovat mukana monenlaisessa toiminnassa ja he ovat linkkejä usean verkoston välillä. Myös muualta muuttaneet tai paluumuuttajat ovat verkostojen kehittämisen kannalta tärkeitä. Aktiiviset henkilöt ovat keskeisiä toimijoita esimerkiksi yhdistysten välisessä yhteistyössä. Myös paikalliset yritykset voivat hyödyntää näitä verkostoja uusien työntekijöiden saamiseksi.

Kun yhdistyksen toiminnassa on mukana kunta tai paikallisia yrityksiä, synnyttää se luottamusta herättävän mielikuvan. Aktiiviset verkostot vahvistavat kuntalaisten yhteenkuuluvuutta, tekevät kunnasta houkuttelevan asuinpaikan ja antavat siitä vakuuttavan kuvan ulospäin. Yritykset kasvattavat mukana olollaan verkostojen henkistä pääomaa antamalla niille itsevarmuutta ja vakuuttavuutta. Kunnan ja yritysten näkyvyys verkostoissa vahvistaa asukkaiden luottamusta esimerkiksi yhdistysten toimintaan.

Tekemisen meininkiä -julkaisussa⁵ esitellään muun muassa kuinka kunta edesauttaa kylien verkostoitumista ja kuinka sen seurauksena syntyy kaikkia hyödyttävää toimintaa. Julkaisussa myös opastetaan rahoitusten hakuun ja hankevalmisteluihin ja esitellään linkkejä muihin esimerkkeihin.

Verkostojen avulla on mahdollista koota yhteisöjä, jotka pystyvät toiminnallaan parantamaan paikkakunnan palvelutarjontaa ja elävöittämään paikkakunnan ilmettä. Rohkeus toteuttaa kokeiluja kasvaa, jos on useampia tekijöitä ja vastuunjakajia. Yksittäiselle ihmiselle palvelutarjonnan kehittämisen kokeiluun osallistuminen voi tarjota ansaintamahdollisuuksia ja jopa nostaa elintasoja. Verkostojen avulla on mahdollista löytää tietoa, tekijöitä tai alihankkijoita. Toimijoiden verkostoiden on myös mahdollista toteuttaa yhteistyömarkkinointia tai lähteä yhteiselle messumatkalle, jakaa kustannuksia tai työtehtäviä. Kun kunnat ja yritykset näkyvät verkoston yhteistyökumppaneina, se vahvistaa kaikkien verkostoon osallistuvien imagoa ja ne voivat halutessa tuodaan esille omia arvojaan.

Digitaaliset alustat helpottavat yhteydenpitoa matkailijoiden ja kesäasukkaiden kanssa. Paikkakunnalla usein oleilevat kannattaa integroida yhteisöön mahdollisimman tiiviisti. Kutsumalla heidät mukaan paikallisille suunnattuun toimintaan, he pääsevät sisään yhteisöön. Olisi hyvä pohtia keitä paikkakunnalla käy ja minkälaisesta toiminnasta he voisivat pitää. Tätä verkoston osaa kannatta kohdella hyvin. He ovat jo valmiiksi kiinnittyneet alueeseen ja saattavat tulevaisuudessa olla vakituisia asukkaita etätömahdollisuuksien lisääntymisen myötä. Vierailuillaan he tuovat niin tuloja kuin elämää paikkakunnalle. Yhtey-

⁵ Tekemisen meininki - puheenvuoroja aktiivisesta yhdistystoiminnasta. Yhdistysklinikka-hanke. Maaseudun kehittämissyhdystys Ravakka ry, Varsin Hyvä ry ja I samma båt - Samassa veneessä ry. https://www.masku.fi/wp-content/uploads/TekemisenMeininki_julkaisu.pdf

denpitoa heihin kannattaisi ylläpitää myös loma-aikojen ulkopuolella. Heille voisi kertoa, mitä kunnassa, yrityksissä tai yhdistyksissä tapahtuu hiljaisempina aikoina. Tapahtumista ja muusta toiminnasta kannattaa tiedottaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja kertoa kuinka myös he voisivat siihen ottaa osaa.

Verkostot mahdollistavat laajemman tarjonnan maaseudun matkailijoille. Yhden yrityksen ei tarvitse tehdä kaikkea, kuten järjestää majoitusta, kuljetuksia tai retkiä, vaan ne voidaan toteuttaa yhteistyössä. Verkoston on myös mahdollisuus saada enemmän näkyvyyttä kuin yksittäisenä toimijana, kun markkinointikustannuksia voidaan jakaa ja useamman henkilön tekemät sosiaalisen median päivitykset leviävät laajemmalle. Yritykset voivat tehdä yhteistyötä myös palvelujen myynnissä verkkokaupan välityksellä, joka on tärkeää erityisesti harvaan asulla alueella.

Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi vuonna 2021 selvityksen⁶ kotimaanmatkailun kohderyhmistä ja kehittämismahdollisuuksista. Suuressa roolissa on edelleen luonto, joka mahdollistaa matkailun kehittämisen erityisesti maaseudulla.

Maaseutumatkailua ja siihen palveluja tuottavien yhdyssiteenä ja edistäjänä toimii Suomen Maaseutumatkailuyrittäjät ry: <https://www.smmmy.fi/>

Verkostojen merkitys tulevaisuudessa

Asenteissa vapaaehtoistyötä kohtaan on tapahtunut muutos, eivätkä ihmiset välttämättä halua sitoutua yhteiseen toimintaan, vaikka pitävätkin sitä tärkeänä. Ihmiset tulevat mukaan toimintaan, mikäli se kiinnostaa heitä eikä siihen tarvitse sitoutua liian pitkäksi aikaa. Monelle paras vaihtoehto on liittyä jo toimivaan verkostoon. Aktiivisimmille toimijoille kertyy usein eniten vastuuta ja työtehtäviä.

Vapaaehtoisuuteen pohjautuva toiminta on erityisen tärkeää maaseudulla, missä muuta toimintaa voi olla vähän. Maaseudulla ihmiset asuvat harvassa ja sen vuoksi verkostot ovat tärkeitä yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Verkostot ovat tärkeitä mielenterveyden ja elämänlaadun ylläpitämisessä, sillä verkostoissa on mielekästä tekemistä toisten ihmisten kanssa.

Maaseudun väestö ikääntyy, jonka vuoksi on ensiarvoisen tärkeää osallistaa vielä jäljellä olevat nuoret vapaaehtoistoimintaan. Mikäli nuoret kokisivat vapaaehtoistoiminnan merkitykselliseksi, niin he tuntisivat kuuluvansa osaksi yhteisöä. Vapaaehtoistoiminnassa nuoret oppivat uutta, tutustuvat uusiin ihmisiin ja kasvattavat omaa verkostoaan. Verkostojen ansiosta nuorten työllistyminen voi helpottua ja heidän näkemyksensä paikkakunnan mahdollisuuksista laajenee.

Vapaaehtoisuuteen pohjautuvan toiminnan tulisi kyetä ratkaisemaan seuraavat kysymykset. Miten ne pysyvät kiinni ajassa? Kuka toimintaa jatkaa tulevaisuudessa? Ketä toimintaan saadaan mukaan? Miten saataisiin mahdollisimman moni jäsen osallistumaan? Kuinka vahvistetaan toimintaa yhteisön henkistä, taloudellista tai sen elämän laatua parantavasta näkökulmasta? Ratkaisut näihin kysymyksiin lisäävät jäsenistön ymmärrystä siitä yhdistyksen toiminnan lähtökohdista. Jokainen onnistunut vastaus tekee verkostosta tiiviimmän ja vahvemman. Yhdistyksen jäsenten täytyy tuntea itsensä merkitykselliseksi ja heitä täytyisi kuulla muulloinkin kuin vuosikokouksessa. Toiminnan täytyy olla palkitsevaa ja parantaa ihmisten elämänlaatua.

- Maaseudun kehittäjiä verkostot
<https://mmm.fi/maaseudun-kehittamisen-verkostot> ja <https://suomenkylat.fi/>

⁶ Honkanen, Antti & Sammalkangas, Jatta & Satokangas, Pasi (2021). Kotimaanmatkailun nykytila ja potentiaali – selvitys kohderyhmistä ja kehittämistoimista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 14. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-631-4>

- Maaseutupolitiikan verkostot <https://www.maaseutupolitiikka.fi/paatoksenteontueksi/verkotot>
- Suomen Kylät ry <https://suomenkylat.fi/>

Kokeilujen kautta paikallislähtöisiä innovaatioita

Kokeilukulttuuri innovaatiotoiminnan mahdollistajana

Verkostoituminen ja verkostoihin perustuvat yhteistyösuhteet avaavat mahdollisuuksia paikalliselle innovaatiotoiminnalle. Verkostot voivat välittää uutta tietoa esimerkiksi jakamalla kokemuksia hyvistä käytännöistä. Verkostoilla on merkitystä paikallisina oppimislustoina ja yksi keino hyödyntää tätä alustaa ovat kokeilut.

Kokeilutoiminnan ja kokeilukulttuuri-termin nousu yhteiskunnalliseen keskusteluun juontaa juurensa yhteiskuntarakenteen muutospaineista. Näitä muutospaineita ovat esimerkiksi teknologian murros, ilmastonmuutos, väestön ikääntyminen ja keskittyminen suurille kaupunkiseuduille, ihmisten arvojen muutos sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistustarpeet. Nämä tekijät ovat johtaneet tilanteeseen, jossa uusien ratkaisujen löytäminen yhteiskunnallisten prosessien hallintaan ja ohjaamiseen on välttämätöntä. Perinteisessä maaseudun pienosuuskuntatoiminnassa on piirteitä, jotka voi tulkita kokeilukulttuurin ilmentymiksi.

Kokeilutoiminta tai kokeileva kehittäminen on nähty täydentävänä toimintamallina erityisesti julkiselle sektorille ominaiselle suunnitelmallisen kehittämisen perinteelle, jossa tulevaisuuteen liittyviä epävarmuustekijöitä pyritään hallitsemaan yksityiskohtaisten analyysien ja perusteellisuuden pyrkivien suunnitteluprosessien avulla. Nykymaailmaan liittyvät muutosajurit ovat luonteeltaan niin monisyisiä, että ratkaisujen hakeminen yhteiskunnallisen toimintaympäristön muutoshaasteisiin ei välttämättä onnistu strukturoitujen suunnitteluprosessien tai pelkästään tutkimukseen tukeutuvan tiedonhaun kautta. Kokeilevan kehittämisen on nähty soveltuvan erityisesti sellaiseen viitekehykseen, jossa kehittämistoiminnan kohteena ovat monimutkaiset järjestelmät tai sellaiset kehittämisen teemat, joissa ihmisten käyttäytyminen on ratkaisevassa roolissa. (Poskela ym. 2015⁷.)

Paikallistasolla kuntien rooli kokeilutoiminnan mahdollistajina on keskeinen. Kuntaliiton Uskalla kokeilla -ohjelman (2016)⁸ tavoitteina oli kuntalähtöisten kokeilujen käynnistymisen ja toteutumisen edistäminen sekä edellytysten luominen kuntien ja muiden toimijoiden väliselle vertaiskehittämiselle. Lisäksi sen tavoitteena oli tehdä näkyväksi kunnissa tapahtuvia kokeiluja sekä mielenkiintoisia, lupaavia ja hyviä käytäntöjä. (Pakarinen & Majoinen 2016⁹.)

⁷ Poskela, Jarno & Kutinlahti, Pirjo & Hanhike, Tiina & Martikainen, Mikko & Urjankangas, Hanna-Maria (2015). Kokeileva kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 67. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74944/TEMrap_67_2015_web.pdf?sequence=1

⁸ <https://www.kuntaliitto.fi/johtaminen-ja-kehittaminen/kokeilut>, <https://www.kuntaliitto.fi/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/johtaminen-ja-kehittaminen/kokeilujalostamo>

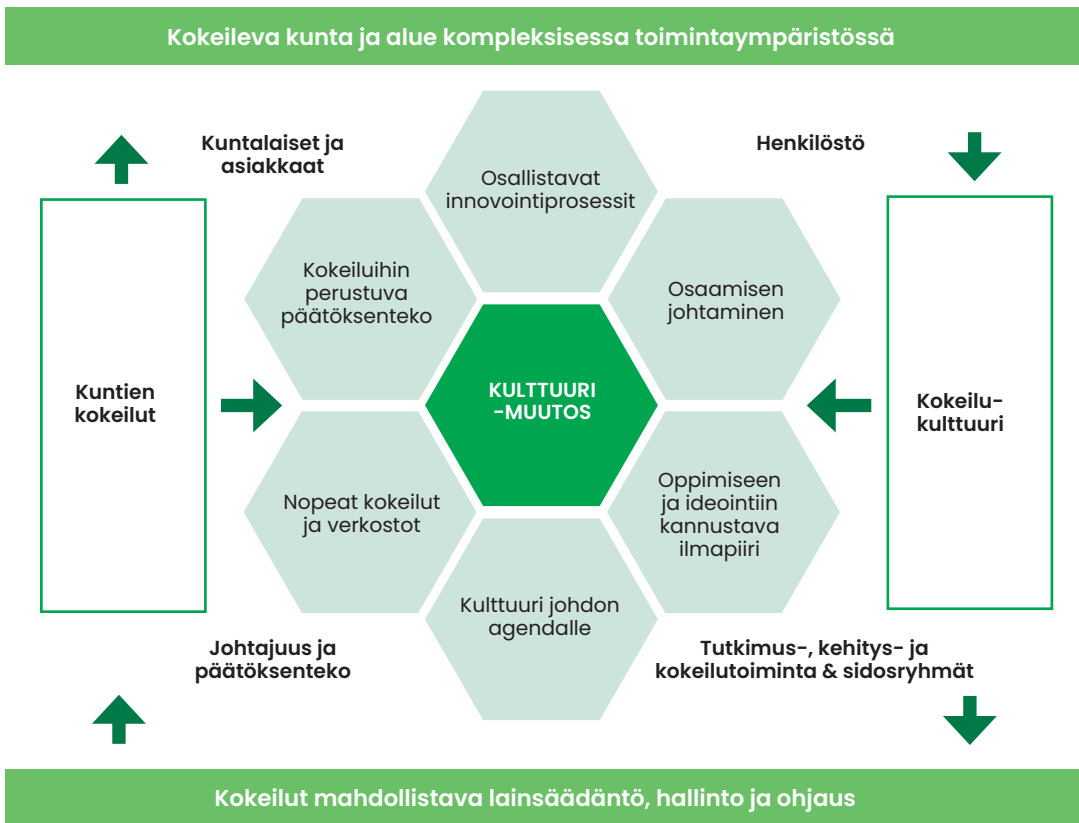
⁹ Pakarinen, Terttu & Majoinen, Kaija (2016). Uskalla kokeilla -ohjelma. Suomen Kuntaliitto 2016. <https://www.kuntaliitto.fi/file/2220/download?token=ZqI-n8QI>

¹⁰ Uskalla kokeilla Sanomat (2016). Suomen Kuntaliitto 8.6.2016. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Uskalla%20kokeilla%20Sanomat%201_2016_1.pdf

Uskalla kokeilla-ohjelmassa¹⁰ kuntien johdolle osoitetulla kyselyllä haettiin mm. määritelmää kunnalliselle kokeilukulttuurille. Vastaajat esittivät kokeilukulttuurille seuraavia tunnuspiirteitä:

- avoin, luottava, kehitysmyönteinen, kannustava ja luova ILMAPIIRI
- rohkea, aktiivinen, salliva, epävarmuutta sietävä, ennakkoluuloton, innovatiivinen ja innostava ASENNE
- uudistumishalu ja -valmius, halu kehittää toimintaa, rohkeus rikkoa rajoja, oppimishalu, joustavat ja tavoitteelliset TOIMINTATAVAT
- poikkihallinnollisuus, ruohonjuuritason mukaan ottaminen, osallistaminen ja VUOROVAIKUTUS
- kannustava, salliva, mahdollistava ja hyvä JOHTAJUUS

Pakarinen ja Majoinen (2016) ovat jäsentäneet kuntien kokeiluihin liittyvän viitekehyksen kuviossa 1. esitetyllä tavalla. Toiminnan alkuun panevana voimana on valmius kulttuuriin muutokseen kuntaorganisaation sisällä.

Kuvio 1. Kokeilevan kunnan viitekehys (Lähde: Mukailen Pakarinen & Majoinen 2016)

Kokeilujen onnistumisen näkökulmasta on oleellista, että toiminta perustuu aitoon vuorovaikutukseen toimijoiden kesken ja yhteiskehittämisen periaatteeseen. Osallistava toimintaprosessi on edellytys toimijoiden omistajuuden vahvistamiselle.

Mitä kokeilulla tarkoitetaan ja mitä hyötyä kokeiluista on?

Lähtökohtana tilan antaminen uusille ajatuksille

Kokeilujen avulla pyritään tuottamaan kehittämiskohteeseen liittyvää uutta tietoa, kehittämään uusia tuotteita tai palveluita sekä lisäämään rohkeutta uuden ideointiin. Hyvä suunnittelu on tärkeää, mutta aina uuden tarpeen tai idean miettiminen etukäteen kokonaisuudessaan valmiiksi, ei ole paras toimintatapa. Usein on hedelmällisempää miettiä keitä asia koskettaa, kutsua heidät mukaan toimintaan ja lähteä mahdollisimman nopealla tahdilla tekemään kokeiluita sekä selvittämään idean toimivuutta. (Mustonen ym. 2017¹¹.) Kokeilut tarjoavat mahdollisuuden testata jo hyvissä ajoin kehitystyön alla olevia tuotteita ja palveluja oikeassa ympäristössä ja oikeiden käyttäjien kanssa. Ajatuksena on, että palvelua tai tuotetta on vielä mahdollista muokata kokeilusta saadun palautteen pohjalta, ettei ajauduta tilanteeseen, missä esimerkiksi jokin palvelu on kehitetty liian pitkälle ilman kosketusta sen varsinaisiin käyttäjiin ja tietoa heidän todellisista tarpeistaan. (Poskela ym. 2015¹².) Kokeilun jälkeen prosessissa edetään varsinaiseen pilotointiin, jossa pyritään selvittämään ja varmistamaan, että suunniteltu toiminta on toteutettavissa tavoitteiden mukaisella tavalla (Stenvall 2017¹³).

Rohkeutta toisinajatteluun ja epävarmuuden sietokykyä

Kokeilutoiminnalle on luonteenomaista paitsi toimintaprosessin käyttäjälähtöisyys ja ketteryys myös toisin ajattelu ja toisin tekeminen. Perinteisille toimintatavoille ja -malleille pyritään hakemaan uudenlainen katsantokanta, joiden välityksellä on mahdollista esimerkiksi tehostaa aiempaa toimintaa tai löytää ratkaisu johonkin ajankohtaiseen kehittämishaasteeseen. Kokeiluihin mukaan lähtö vaatii toimijoilta myös muutosvalmiutta ja rohkeutta. Stenvall (2017) on todennut, että kokeilukulttuurille on tunnusomaista nopealiikkeys, mahdollisuus onnistua tai epäonnistua ja oppia, epävarmuuden hallinta ja sillojen ylittäminen. Hänen mukaansa oleellista on hyväksyä kokeilutoiminnan lähtökohtana se, että kokeilut voivat päättyä myös epäonnistumiseen. Pitää pystyä hyväksymään se, että voidaan tehdä ja kokeilla asioita, joiden toimivuudesta ja lopputuloksesta ei ole varmuutta.

Virheistä oppiminen

Yksi kokeiluiden tarkoitus on löytää myös ne asiat, jotka eivät toimi ja joita ei kannata kehittää eteenpäin. Ihmisten reaktioista ja palautteista on mahdollista saada selville, mikä kokeilussa innostaa ja toimii, kuten myös se mihin suuntaan sitä kannattaa viedä. Käyttäjiltä saatavaa palautetta voidaan ottaa vastaan, kunnes toimintamalli on hioutunut mahdollisimman valmiiksi. Kokeilu on erityisen hyvä toimintatapa silloin, kun ei ennalta pystytä arvioimaan mikä on paras ratkaisu tai miten käyttäjät suhtautuvat erilaisiin ratkaisumalleihin. (Mustonen ym. 2017.)

Miten kokeilussa pääsee alkuun ja miten kokeiluja rahoitetaan?

Kokeilu aloitetaan määrittelemällä haasteet tai ongelmat, joihin tarvitaan vastaus. Käsiteltävän asian ollessa laaja, se kannatta pilkkoa osiin ja etsiä vastauksia osa kerrallaan.

¹¹ Mustonen, Veera & Spilling, Kaisa & Bergström, Maija (2017). Cook Book – Nopeiden kokeilujen reseptit, Fiksu kalasatama. Forum Virium Helsinki. <https://drive.google.com/file/d/0BxF0qjDY5bSQYl0xNkaIV3RzYkk/view>

¹² Poskela, Jarno & Kutinlahti, Pirjo & Hanhike, Tiina & Martikainen, Mikko & Urjankangas, Hanna-Maria (2015). Kokeileva kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM raportteja 67. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74944/TEMrap_67_2015_web.pdf?sequence=1

¹³ Stenvall, Jari (2017). Kokeilut rubikin kuutioina? Kokeilujen ja kokeilukulttuurin arviointi ja merkitys julkishallinnossa. Acta nro 269. Helsinki: Suomen kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1858-kokeilut-rubikin-kuutioina-acta-nro-269>

Kokeilua ei kannata lähteä toteuttamaan yksin vaan siinä pitäisi olla yhteistyötahoja. Mitä laaja-alaisempi toteuttajaryhmä kokeilua on viemässä eteenpäin, sitä monipuolisempia vastauksia on mahdollista saada. Kokeiluun tai sen tukemiseen on hyvä ottaa mukaan avoimen innovaation idean mukaisesti toimijoita eri organisaatioista. Innovaatioyhteistyön neljän osapuolen mallissa julkinen sektori, yksityinen sektori, tutkimus- ja koulutuslaitokset sekä palvelujen käyttäjät (kuten asukkaat, kuluttajat, kansalaiset) tekevät yhteistyötä innovaatioiden synnyttämiseksi. Lisäksi mukana voi olla kolmas sektori, eli säätiöt, järjestöt ja vapaaehtoistyö. Kokeilemisessä on hyvä tehdä kehittämistä yhteistyössä, jotta eri osaajat ja näkökulmat saadaan yhdistettyä. Aina tarvittaessa kannattaa hakea tukea myös alan asiantuntijoilta. (Kokeiluluotsi – opas kokeilujen tukijalle 2019¹⁴.)

Julkinen sektori voi vauhdittaa kokeiluja sekä rahallisesti että ilman suoraa rahallista tukea. Erityyppiset kokeilut vaativat erilaisia rahoitustapoja. Niitä voivat rahoittaa myös säätiöt ja yksityinen sektori, joissa rahoittamisen toimintatavat saattavat olla joustavampia. Myös joukkorahoitusta voi käyttää kokeiluiden toteuttamiseen. Rahoitusta on mahdollista hakea myös valtiolta tai EU:lta valtiontukisääntöjen mukaista yritystukea. Rahoitusmahdollisuudet kannattaa selvittää ennen kokeilujen aloittamista. Ne vaikuttavat merkittävästi, millaiseksi toiminta muotoutuu. (Kokeiluluotsi – opas kokeilujen tukijalle 2019.)

Millainen on hyvä kokeilu?

Valtion kestävä kehityksen yhtiö MOTIVA Oy ylläpitää *Kokeilusta skaalaan*-pelikirjaa (2020)¹⁵, joka on tarkoitettu kaikille kokeiluista kiinnostuneiden toimijoiden käyttöön. Motivan taholta korostetaan, että kyseessä on yksi kokeilutoimintaa tukevista työkaluista, johon toimijat voivat tukeutua tarpeelliselta osin. Pelikirjassa on kiteytetty hyvän kokeilun tunnuspiirteet taulukon muotoon (Taulukko 1).

Hyvällä kokeilulla on uutuusarvoa, se on yhteiskunnallisesti vaikuttava ja sen toteuttamisesta vastuussa olevat toimijat ovat sitoutuneet kehittämisprosessiin. Lisäksi kokeilun tuloksien pitäisi olla hyödynnettävissä myös varsinaista kokeiluasetelmaa laajemmassa viitekehyksessä.

Taulukko 1. Hyvän kokeilun tunnuspiirteet

Kokeilussa on uutuusarvoa ja innovatiivisuutta	Kokeilu tuottaa vaikutuksia	Kokeilu on toteuttamiskelpoinen	Kokeilu on skaalautuva
Innovatiivinen kokeilu testaa muutosta tavalla, jota ei ole aiemmin sovellettu samalla tavalla.	Kokeilu vastaa asetettuun tavoitteeseen, usein yhteiskunnalliseen haasteeseen.	Kun ratkaisun kannalta olennaiset toimijat ovat sitoutuneet mukaan.	Jo kokeilun suunnittelu- vaiheessa otetaan huomioon jatko- mahdollisuudet.
Jo kokeilua ideoitaessa on kartoitettu ratkaisun parissa toimivia tekijöitä ja samankaltaisia ratkaisuja sekä kutsuttu heitä mukaan toteutukseen.	Kokeilulla löydetty skaalautuva ratkaisu aiheuttaa pysyvää muutosta esim. hyvinvoinnissa, ympäristössä ja toimintatavoissa.	Kun toteuttajatiimillä on käytössään riittävästi resursseja (työaika, osaaminen, rahoitus, verkostot, työkalut).	Ratkaisu on sovellettavissa useisiin käyttökohteisiin.

Lähde: Mukailten Motiva 2020.

¹⁴ Kokeiluluotsi – opas kokeilujen tukijalle (2019). Kokeileva Suomi. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161301/VNK_1_19_Kokeiluluotsi_opas_kokeilujen_tukijalle_FI.pdf

¹⁵ Motiva Oy (2020). Kokeiluista skaalaan pelikirja. Verkkojulkaisu. https://www.motiva.fi/files/17378/kokeilusta_skaalaan_pelikirja.pdf

Milloin kokeilu ei ole hyvä idea?

Kokeilu vaatii aikaa, ohjausta ja rahaa. Jos näitä resursseja ei ole saatavilla, kokeilua ei kannata toteuttaa. Kokeilu ei ole mielekästä myöskään silloin, jos tuloksille ei ole käyttöä tai tiedetään täsmälleen mitä halutaan. Tuttuja asioita ei kannata kokeilla tai sellaista tuotetta tai palvelua, johon ei haluta tehdä isoja muutoksia. Kokeilut vaativat sitoutumista tekemiseen ja jonkun täytyisi myös olla valmis viemään saatuja tuloksia eteenpäin kokeilun päätyttyä. (Mustonen ym. 2017¹⁶.)

Kokeilu prosessina sekä tulosten arviointi ja dokumentointi

Tarpeen tunnistaminen ja tavoitteen asettaminen

Toiminnallisesti kokeiluprosessi voidaan jakaa osavaiheisiin taulukossa 2. esitetyllä tavalla. Kokeilujen taustalla täytyy olla konkreettinen yhteiskunnallinen tarve, jonka pohjalta on määriteltävissä kehittämishaaste. Kehittämishaastetta arvioidaan eri näkökulmista ja sille haetaan erilaisia ratkaisumahdollisuuksia ideointivaiheessa. Esille nousseiden vaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuus arvioidaan ja parhaasta vaihtoehdosta työstetään kokeiluun soveltuva konsepti. Prosessin alkuvaiheessa on myös syytä määritellä päämäärä tai visio tavoitetilasta, johon kokeilun välityksellä pyritään (Motiva 2020¹⁷). Tavoitteenasettelu muodostaa lähtökohdan kokeilun vaikuttavuuden arvioinnille ja vaikuttavuusketjun jäsentelylle.

Taulukko 2. Kokeilu prosessina

1. TUNNISTA TARVE	2. IDEOI	3. KEHITÄ & KOKEILE	4. KÄYNNISTÄ	5. SKAALAA			
Haasteen ymmärtäminen <ul style="list-style-type: none">• Tarve• Tilannekuva ja ilmiön mallinnus• Kumppanit, visio ja vaikuttavuustavoite• Haasteiden kuvaus	Kehitysideo muotoilu <ul style="list-style-type: none">• Haasteen tarkennus• Tavoitetila• Alustava ratkaisukuvaus• Toteutus-suunnitelma• Kehitysideo arviointi	Kokeilun toteutus ja arviointi <ul style="list-style-type: none">• Konsepti / proto• Testaus / kokeilu ja oppien viestintä• Soveltuvuusselvitys, tulokset ja hyödyt• Konseptin esittely jatkorahoittajille	Pilotin (MVP:n) julkaisu <ul style="list-style-type: none">• Pilotti / Minimum viable product (MVP)• Hypoteesien validointi• Ratkaisu• Integrointi suunnitelma• Skaalautuvuus-arvio	Käyttöönotto, skaalaus, optimointi <ul style="list-style-type: none">• Koulutus-suunnitelma• Käyttöönotto• Markkinointi / viestintä• Alustava skaalaus• Laaja skaalaus			
Tarve	Haaste	Idea	Konsepti	Prototyyppi	Pilotti / MVP	Ratkaisu	Skaala

Lähde: Mukaillen Motiva 2020.

Kokeilun tulosten arviointi

Stenvall (2017¹⁸) on todennut, että kokeilujen arvioinnin merkitys on keskeinen, sillä sen avulla voidaan edistää kokeiluista oppimista ja toisaalta vakiinnuttaa kokeilemisen asemaa toimintakulttuurissa. Kokeiluihin liittyvä oppiminen realisoituu arvioinnin kautta. Ilman tulosten huolellista arviointia kokeilujen tulosten hyödynnettävyys ja levitettävyys vaikeu-

¹⁶ Mustonen, Veera & Spilling, Kaisa & Bergström, Maija (2017). Cook Book – Nopeiden kokeilujen reseptit, Fiksu kalasatama. Forum Virium Helsinki. <https://drive.google.com/file/d/0BxF0qIDY5bSQYlcxNkdV3RzYkk/view>

¹⁷ Motiva Oy (2020). Kokeiluista skaalaan pelikirja. Verkkojulkaisu. https://www.motiva.fi/files/17378/Kokeilusta_skaalaan_pelikirja.pdf

¹⁸ Stenvall, Jari (2017). Kokeilut rubikin kuutioina? Kokeilujen ja kokeilukulttuurin arviointi ja merkitys julkishallinnossa. Acta nro 269. Helsinki: Suomen kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1858-kokeilut-rubikin-kuutioina-acta-nro-269>

tuu. Arvioinnissa vertailukohtina voivat olla samaa teemaa vaihtoehtoisesta näkökulmas- ta käsitelleet aiemmat kokeilut tai aiempi toiminta, jossa tapahtuvan muutoksen vaikutuk- sia arvioidaan. Oppimisprosessiin liittyy kertyneiden kokemusten ja taustatekijöiden sekä saavutettujen tulosten analysointi, joiden pohjalta lopulliset johtopäätökset toiminnan mahdollista kehittämistarpeista ja keinoista tehdään. (Stenvall 2017.)

Kokeilun tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta voidaan johtaa ja mitata vaikuttavuusketjun jäsentelyn avulla. Vaikuttavuudella tarkoitetaan tässä toiminnan välityksellä saavutetta- vaa, toimenpiteiden kohteena olevan asiantilan pysyvää kokonaismuutosta. Yleensä vai- kuttavuudella tavoitellaan yhteiskunnallista hyötyä ja hyödynsaajien hyvinvoinnin kestä- vää kasvua. Kokeilun vaikuttavuusketjun mallintaminen ja määrittely tehdään kuviossa 2 esitetyn prosessin mukaisesti siten, että ensiksi määritellään tavoiteltava vaikuttavuus ja sen jälkeen edetään vasemmalle vaiheittain kohti resurssianalyysia. Oleellista on mää- ritellä ketjun osat sanallisesti siten, että niiden pohjalta on mahdollista rakentaa tavoit- teiden toteutumista seuraavat mittarit eri vaiheille. Vertailemalla toteumaa asetettuihin tavoitetasoihin, on kokeilua mahdollista hallita ja johtaa tulosperusteisesti. (Motiva 2020¹⁹.)

Kuvio 2. Kokeilun vaikuttavuusketju. Lähde: Mukailleen Motiva 2020.

Kokeilun dokumentoinnin tärkeys

Kokeilut täytyy dokumentoida, jotta siitä saatua tietoa voidaan hyödyntää myöhemmin. Kokeilun alussa selvitetään tavoitteet ja kerätään tarvittavat lähtötiedot. Kokeilun aikana kannattaa kirjata mitä on kokeiltu ja opittu sekä mitkä ovat seuraavat askeleet. Loppu- raporttiin tulisi sisällyttää kokeilun eri vaiheiden ja toimien kuvaukset sekä niistä saadut hyödyt ja opitut asiat. Raportoinnista ei pidä tehdä liian raskasta, joten siinä kannattaa hyödyntää myös kuvia, kuvioita tai videoita. Käyttäjäpalaute on ensiarvoisen tärkeää ja sitä kannatta kerätä kokeilun aikana ja päätteeksi. Palauteiden saamista edesauttaa se, että osallistujat on aluksi perehdytetty hyvin kokeilun toteuttamiseen ja heille on kerrottu palautteen vaikutuksesta kokeilun kehitystyöhön. On myös tärkeää huomioida, että selkeä aikataulu antaa raamit kokeilulle.

Linkkejä kokeilujen toteuttamiseen

- Kaikki mitä haluat tietää kokeilusta, myös apua rahoitukseen.
<https://www.kokeilunpaikka.fi/fi> "Kokeiluluotsi – opas kokeilujen tukijoille".
https://kokeilevasuomi.fi/documents/1777665/1915666/Kokeilujen_tukijan_opas_FI.pdf/8b9e5301-1f76-3097-bab0-85c790c10aa3/Kokeilujen_tukijan_opas_FI.pdf
- Ohjeita, opetusta ja käytännön esimerkkejä kokeilusta ja palvelumuotoilusta.
<https://www.kuntaliitto.fi/kokeilijan-tukimateriaalia>
- Vaikuttavuusketjun avulla organisaatiot voivat kehittää omaa toimintaansa. Sillä voidaan tarkentaa, mitä muutosta halutaan, mitä pitää tehdä ja miten toteutumista seurataan. Tavoitteena on, että organisaatiossa ymmärretään mitä ja miten vaikuttavuus toiminnan kautta syntyy.
<https://www.hyvanmitta.fi/vaikuttavuusketju/>
- Jari Stenvallin raportti julkisen sektorin kokeiluista, kokeilukulttuurista ja niiden toimimisesta kehittämisvälineenä.
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1858-kokeilut-rubikin-kuutioina-acta-nro-269>
- Kokeiluluotsi – opas kokeilujen tukijalle on suunnattu erityisesti julkisella sektorilla toimiville kokeilujen tukijoille. Se auttaa heitä luotsaamaan kokeiluja parempiin tuloksiin sekä välttämään kokeilujen pahimmat karikot.
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/1974-kokeiluluotsi-opas-kokeilujen-tukijalle>
- Innovaatiobarometri 2018 antaa vastauksia siihen, kuinka yleisiä innovaatiot ja kokeilut ovat kunta-alalla, minkä tyyppisiä ne ovat, keiden kanssa niitä toteutetaan ja mitkä ovat tämän toiminnan mahdollisuudet ja esteet.
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2019/2009-innovaatiobarometri-2018>
- Motivan toteuttamassa Kokeilusta skaalaan –pelikirjasta löytyy erilaisia sähköisiä alustoja kokeilujen suunnitteluun ja tekemiseen.
https://www.motiva.fi/files/17378/Kokeilusta_skaalaan_pelikirja.pdf

OSA II

Yhteiskunnallinen yrittäjyys

Yhteiskunnallisen yrityksen määrittely

Yhteiskunnalliselle yritykselle ei ole yhtä selkeää määritelmää, mutta yhteiskunnallisten yritysten tavoitteena on tuottaa sekä yhteiskunnallista että taloudellista hyvää. Yhteiskunnallisiin yrityksiin kuuluu erilaisia organisaatioita, joiden liiketoiminnan tavoitteet ovat ensisijaisesti sosiaalisia, kulttuurisia, ympäristöllisiä tai yhteisöön liittyviä. Yhteiskunnallisten yritysten sosiaaliset tavoitteet ilmenevät siten, että ne on perustettu kansalaisyhteiskunnan aloitteesta, niiden toiminnan tavoitteena on hyödyttää koko yhteisöä ja niiden voitonjako on rajallista taloudellista voittoa maksivoivan käyttäytymisen välttämiseksi. (Richter ym. 2019²⁰.)

Näiden sosiaalisten tavoitteiden lisäksi yhteiskunnallisen yrityksen tavoitteena on harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa. Tavoitteena on tuottaa ja myydä tavaroita tai palveluja, palkata työntekijöitä yhteiskunnallisen yrityksen palvelukseen sekä taloudellisen riskin ottaminen. Liiketoiminnasta syntynyt voitto käytetään tuotteiden tai palvelujen kehittämiseen ja yhteiskunnallisen hyvän tuottamiseen. Yhteiskunnalliseen yritykseen liittyy oleellisesti idea sosiaalisesta innovaatiosta. Näillä innovaatioilla pyritään ratkaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia, vastaamaan paikallisiin palvelutarpeisiin, paikkaamaan palveluverkon aukkoja tai ratkomaan rakenteellisia inhimillisiä ongelmia tai ympäristöongelmia. Yhteiskunnallisille yrityksille on ominaista, että palveluja pyritään järjestämään ja tuottamaan uusilla tavoilla. Yhteiskunnalliset yritykset eroavat julkisen sektorin organisaatioista, jotka toteuttavat tyypillisesti niille määrättyjä tehtäviä. Yhteiskunnalliset yritykset ovat itsenäisiä, niiden päätöksenteko ei riipu pääomasijoittajista ja sidosryhmät voivat osallistua päätöksentekoon. (Richter ym. 2019; Zahra ym. 2009²¹.)

Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa (Kostilainen 2020²²) on yhteiskunnallisen yrityksen määrittelyn lähtökohdaksi otettu neljä keskeistä määritelmää:

- 1) yhteiskunnallisen yrityksen kuuluminen osaksi yhteisötaloutta
- 2) Euroopan komission yhteiskunnallisten yritysten toiminnallinen määritelmä
- 3) työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskevan Euroopan unionin ”EaSI-ohjelman” asetuksen 2 artiklan 1 kohta, jossa yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä
- 4) Euroopan sosiaalirahasto plus-asetusehdotuksen 2 artiklan kohta 156, missä yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä tai luonnollista henkilöä. (Taulukko 3.)

²⁰ Richter, Ralph, Fink, Matthias, Lang, Richard & Maresch, Daniela (2020). *Social Entrepreneurship and Innovation in Rural Europe*. New York, London: Routledge.

²¹ Zahra, Shaker A. Gedajlovic, Eric, Neubaum, Donald O. & Shulman, Joel M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing* 24 (5), 519–532.

²² Kostilainen, Harri (2020). Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162094/TEM_2020_10.pdf

Taulukko 3. Yhteiskunnallisen yritysten määritelmät ja niiden keskeinen sisältö (Kostilainen 2020)

Määritelmä	Keskeinen sisältö
1) Yhteiskunnalliset yritykset (social enterprise) ovat osa yhteisötaloutta (social economy)	Yhteisötalouteen kuuluu osuuskuntia, keskinäisiä yhteisöjä, voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä, säätiöitä ja yhteiskunnallisia yrityksiä. Sosiaaliset yritykset (työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitty elinkeinotoiminnan harjoittaja), jotka työllistävät heikossa työmarkkina-asemassa olevia, voivat olla yhteiskunnallisia yrityksiä.
2) Euroopan komission yhteiskunnallisten yritysten toiminnallinen määritelmä	<p>Määritely toiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaupallinen toiminta perustuu sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen päämäärään taikka yleiseen etuun, mikä ilmenee usein korkeatasoisena sosiaalisena innovointina • voitto investoidaan suureksi osaksi uudelleen mainitun sosiaalisen päämääränsaavuttamiseksi • organisaatio- tai omistusrakenne kuvastaa niiden tehtävää, koska se perustuu demokratian tai osallistumisen periaatteisiin tai koska siinä otetaan huomioon sosiaalinen oikeudenmukaisuus. <p>Määritelmään kuuluvat yritykset, jotka</p> <ul style="list-style-type: none"> • tarjoavat sosiaalipalveluja ja/tai tavaroita ja palveluja muita heikommassa asemassa oleville henkilöille (asunnonvälitys, terveyspalvelujen saatavuus, iäkkäiden tai vammaisten avustaminen, heikommassa asemassa olevien ryhmien osallisuus, lastenhoito, työllisyys- ja koulutuspalvelut, hoidon hallinnointi jne.) ja/tai • tuottavat tavaroita tai palveluja yhteiskunnallista päämäärää varten (sellaisten henkilöiden sosiaalinen ja ammatillinen integroiminen työpaikkojen kautta, jotka ovat muita heikommassa asemassa erityisesti riittämättömän pätevyyden taikka sosiaalisten tai ammatillisten ongelmien vuoksi, mikä johtaa syrjäytymiseen), mutta joiden toiminta voi kattaa myös muita kuin sosiaalisia tavaroita tai palveluja.
3) Työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskevan Euroopan unionin "EaSI-ohjelman" asetuksen 2 artiklan 1 kohta	<p>Yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä,</p> <p>a) joka yhtiöjärjestyksensä, sääntöjensä tai muun oikeudellisen asiakirjan, jolla se on perustettu, mukaan pyrkii ensisijaisesti saavuttamaan mitattavissa olevia myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ennemminkin kuin tuottamaan voittoa omistajilleen, jäsenilleen ja osakkailleen ja</p> <p>i) joka tuottaa palveluja tai tavaroita, jotka saavat aikaan sosiaalista hyötyä ja/tai</p> <p>ii) joka käyttää sellaista tuotteiden tai palveluiden tuotantomenetelmää, joka on sen sosiaaliseen tavoitteeseen soveltuva;</p> <p>b) joka käyttää voittonsa ensisijaisesti päätavoitteeseensa pyrkimiseen ja jolla on ennalta määriteltyjä menettelyjä ja sääntöjä, joita sovelletaan voittojen jakamiseen osakkaille ja omistajille ja joilla varmistetaan, että voittojen jakaminen ei vaaranna päätavoitetta ja</p> <p>c) jota johdetaan yrittäjähenkisesti, vastuullisesti ja avoimesti ja erityisesti siten, että johtamiseen osallistuvat mukana työntekijät, asiakkaat ja muut sidosryhmät, joihin yrityksen liiketoiminta vaikuttaa.</p>
4) Euroopan sosiaalirahasto plus-asetus-ehdotuksen 2 artiklan kohta 156	<p>Yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä tai luonnollista henkilöä,</p> <p>a) joka yhtiöjärjestyksensä, sääntöjensä tai muun oikeudellisen asiakirjan, joka voi aiheuttaa vastuun syntymisen sen jäsenvaltion sääntöjen nojalla, johon se on sijoittautunut, pyrkii ensisijaisesti saavuttamaan mitattavissa olevia myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ennemminkin kuin tuottamaan voittoa muihin tarkoituksiin ja joka tuottaa palveluja tai tavaroita, jotka saavat aikaan sosiaalista hyötyä, ja/tai joka käyttää sellaista tuotteiden tai palveluiden tuotantomenetelmää, joka on sosiaalisiin tavoitteisiin soveltuva</p> <p>b) joka käyttää voittonsa pääasiallisesti ensisijaiseen yhteiskunnalliseen tavoitteeseensa pyrkimiseen ja jolla on ennalta määriteltyjä menettelyjä ja sääntöjä, joita sovelletaan voittojen jakamiseen ja joilla varmistetaan, että voittojen jakaminen ei vaaranna päätavoitetta</p> <p>c) jota johdetaan yrittäjähenkisesti, vastuullisesti ja avoimesti ja erityisesti siten, että työntekijät, asiakkaat ja muut sidosryhmät, joihin yrityksen liiketoiminta vaikuttaa, osallistuvat johtamiseen.</p>

Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa –tutkimuksessa (Kostilainen 2020) kartoitettiin Suomen yhteiskunnalliset yritykset. Tutkimuksessa raportoidut yritysten määrät perustuvat vuosien 2017–2019 tietoihin. Kartoituksen mukaan Suomessa oli 1700 yhteiskunnallista yritystä, joista yli puolet oli sosiaali- ja terveystalouden palveluja lähinnä julkiselle sektorille tuottavia yhdistyksiä. Yhteiskunnallisten yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli noin 5,8 miljardia euroa. Työpaikkoja yhteiskunnallisissa yrityksissä oli yli 50 000, eniten Yhteiskunnallinen yritys -merkin omaavissa yrityksissä (22 500) ja sosiaali- ja terveystalouden yhdistyksissä (26 500). Yhteiskunnallinen yritys -merkki oli yleisimmän sosiaalihuollon avo- ja laitospalvelujen, terveyspalvelujen, kierrätystoiminnan tai työllisyystoiminnan aloilla toimivilla yhteiskunnallisilla yrityksillä. Sosiaali- ja terveystalouden yhdistykset harjoittavat yhteiskunnallista yritystoimintaa pääasiassa ikääntyneiden hoivan, palveluasumisen, sosiaalihuollon avopalvelujen, päivä- ja työtoiminnan tai muiden laitospalveluiden aloilla. Tutkimuksen mukaan Pohjois-Karjalassa oli 54 yhteiskunnallista yritystä, joista viidellä on Yhteiskunnallinen yritys -merkki, sosiaali- ja terveystalouden yhdistysten toimintayksikköjä on 42 ja uusosuuskuntia (pienosuuskuntia) on seitsemän. Tutkimuksessa tehdyn yhteiskunnallisten yritysten määrällisen kartoituksen perusteella Pohjois-Karjalassa ei ollut toiminnassa olevia sosiaalisia yrityksiä, sote-säätiöitä tai missiolähtöisiä startup-yrityksiä.

Pohjois-Karjalassa pienosuustoiminta tai uusosuustoiminta lähti liikkeelle 1990-luvun puolivälissä. Pohjois-Karjalassa toimi vuonna 2020 yhdeksän pienosuuskuntaa. (Taulukko 4).

Taulukko 4. Työ- ja palveluosuuskunnat Pohjois-Karjalassa vuonna

Osuuskunta	Toiminta	Perustamisvuosi	Linkki	Kotipaikka
Kiteen Palveluosuuskunta PALKO	Pihatyöt, remontit, siivoukset, auton korjaukset	2008	http://www.kiteenpalko.net	Kitee
Osuuskunta Hopeinen Koivu	Ikäihmisten kotona asumisen tukipalvelut	2017	http://www.juukalainen.fi/fi/hopeinen-koivu/	Juuka
Osuuskunta HURMA	Taide, hyvinvointi	2016	https://cargocollective.com/hurma	Joensuu
Osuuskunta Mekastamo	Moniammatillinen, mm. sosiaali-, kasvatus- ja media-ala	2011	http://www.mekastamo.fi/	Joensuu
Osuuskunta Monikieliset	Kääntäminen ja tulkkaus, suomi, ruotsi, englanti, saksa, ranska ja venäjä	2007	http://monikieliset.fi/	Joensuu
Osuuskunta Tekimö	Sisällöntuotanto, tapahtumat, myynti, markkinointi j hyvinvointipalvelut	2019	http://tekimo.fi/	Joensuu
Osuuskunta Työsinetti	Moniammatillinen, mm. lähihoitaja, siistijöitä, rakennustyöntekijöitä, piha- ja puutarhatyöntekijöitä	1997	https://www.facebook.com/osuuskunta/	Outokumpu
Pohjois-Karjalan Napakka Osk	Monialainen, mm. Ikäihmisten kotipalvelut, siivous, lastenhoito, rakentaminen ja remointi, sähkötyöt, tietokoneiden huolto, korjaus ja tietotekninen opastus	2004	https://www.napakka.net/	Joensuu
Työosuuskunta Ruori	Monialainen, mm. kotipalvelujen tukipalvelut, siivous, toimistotyöt, rakentaminen	1996	https://ruori.eu/	Kitee

Yhteiskunnalliset yritykset

Yhteiskunnallista yritystä ei voi tunnistaa organisaatiomuodosta, omistuspohjasta, toimialasta, koosta tai lainsäädännöstä. Yhteiskunnalliset yritykset ovat yleensä osuuskuntia, kolmannen sektorin järjestöjä tai yhdistyksiä, säätiöitä tai yksityisesti omistettuja yrityksiä, esimerkiksi osakeyhtiöitä. Yhteiskunnalliset yritykset eivät ole sidottuja mihinkään yritysmuotoon, ja ne ovat julkisesta sektorista riippumattomia. Yhteiskunnalliset yritykset voivat toimia millä tahansa alalla, kuten hyvinvointipalveluissa, kulttuuri-, liikunta- ja koulutuspalveluissa nuorisotyössä ja alueellisen elinvoimaisuuden vahvistamisessa. Lainsäädäntö ei tunnista yhteiskunnallisia yrityksiä, vaan niitä kohdellaan kuten kaikkia muitakin yrityksiä.

Yhteiskunnallinen yritys on mahdollista tunnistaa sen yhteiskunnallisesta tavoitteesta sekä voiton käyttötavasta. Tavoitteet ja voiton käyttö määritellään yhteiskunnallisten yritysten perustamisasiakirjoissa, kuten osuuskuntien tai yhdistysten säännöissä ja osakeyhtiöiden yhtiöjärjestyksissä. Esimerkiksi palveluja tuottavan yhteiskunnallisen yrityksen yhteiskunnallinen tavoite voi olla hyvinvointia, yhteisöllisyyttä, viihtyisyyttä ja turvallisuutta tukevien palvelujen tuottaminen. Yrityksen tuottamaa voittoa käytetään sen toiminta-ajatuksen ja toiminnan kehittämiseen. Yhteiskunnallisen yrityksen osingonjako on rajoitettu siten, että korkeintaan puolet tuloksesta voidaan jakaa sen omistajille.

Yhteiskunnalliset yritykset on myös mahdollista tunnistaa niille myönnetystä Yhteiskunnallinen Yritys -merkistä. Suomalaisten Työn Liitto myöntää Yhteiskunnallinen Yritys -merkin hakemuksesta sellaisille hakijayhteisöille, jotka täyttävät liiton edellyttämät myöntämisedellytykset (Suomalaisen työn liitto: <https://suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/>.) Merkin ensisijaisina myöntämisedellytyksinä on, että hakijayhteisön tarkoituksena ja tavoitteena on yhteiskunnallisen hyvän tuottaminen ja yhteisö harjoittaa vastuullista liiketoimintaa. Yhteisön voitonjaon tulee olla rajoitettua ja sen tulee käyttää suurimman osan voitostaan liikeideansa mukaisen yhteiskunnallisen hyvän tuottamiseen kehittämällä toimintaansa tai lahjoittamalla osan tuotostaan toiminta-ajatuksensa mukaisesti. Lisäksi liiketoiminnan tulee olla avointa ja läpinäkyvää. (Yhteiskunnallinen Yritys²³)

Suomessa on suuri määrä yhdistyksiä ja osuuskuntia, jotka toimivat yhteiskunnallisen yrityksen tavoin. Tästä huolimatta ne eivät kutsu itseään yhteiskunnallisesti yritykseksi ja vain harva niistä on hakenut toiminnalleen Yhteiskunnallinen Yritys -merkkiä.

Osuustoiminta

Osuustoiminnassa samankaltaisen tarpeen omaavat ihmiset yhdistävät voimansa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Osuustoiminta on taloudellista toimintaa ja yritystoiminnan lähtökohtana on tarve ratkaista jokin asia yhdessä. Keskeistä on myös se, että osuuskunnan jäsenet omistavat ja johtavat yritystä. Osuuskunnat tyypitellään tavallisesti tuottajaosuuskuntiin, kuluttajaosuuskuntiin, palveluosuuskuntiin ja pienosuuskuntiin, mutta useat osuuskunnat toimivat eri rooleissa²⁴. Uudenlaisen palvelutuotannon, työllistymisen ja yhteisöllisyyden kannalta pienosuuskunnat ovat merkittäviä toimijoita maaseudulla.

Pienosuuskunta on nimensä mukaisesti jäsenmäärältään vähäinen, henkilöomisteinen osuuskunta. Pienosuuskunnat yleistyivät 1990-luvun alun lamavuosina, jolloin työttömiksi jääneet perustivat pienosuuskuntia työllistyäkseen ja tarve osuuskuntien perustamiseen

²³ Yhteiskunnallinen Yritys. <https://suomalainentyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys/>

²⁴ Troberg, Eliisa (2014). Osuustoiminnan idea. Helsinki: Pellervo-Seura ry.

lähti ruohonjuuritasolta. Nämä osuuskunnat olivat usein monialaisia ja toimivat useilla eri aloilla. Pienosuuskunnista ryhdyttiin tuolloin käyttämään nimeä uusosuuskunta²⁵. Pienosuuskuntien tehtävänä on edistää alueensa kehittämistä ja työntekijöidensä toimeentulon turvaamista. Ne työllistävät paikallisia asukkaita sekä osuuskuntien johto ja päätäntävalta on niiden omistajilla. Osuustoiminnan yhteistyö ja vastuunotto kasvattaa alueen sosiaalista pääomaa.

Pienosuuskunnista suuri osa on työ-, palvelu- ja asiantuntijaosuuskuntia. Pienosuuskuntia on perustettu tarjoamaan myös sosiaali- ja hyvinvointipalveluja sekä markkinointipalveluja. Jonkin verran pienosuuskuntia on maa- ja metsätaloudessa sekä matkailu- ja kalastuspalveluissa. Työllistyminen pienosuuskunnissa saattaa olla keikkaluonteista ja se mahdollistaa joustavan tavan osallistua työelämään. Pienosuuskunta saattaa toimia jäsenelleen siltana työmarkkinoille tai yrittäjyyteen.

Osuuskuntiin liittyvä lainsäädäntö: Osuuskuntalaki:

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130421>

Yhdistykset

Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa -tutkimuksen (Kostilainen 2020) mukaan Suomen 1700 yhteiskunnallisesta yrityksestä yli puolet oli sosiaali- ja terveysalan palveluja tuottavia yhdistyksiä ja ne olivat myös merkittäviä työllistäjiä. Myös muut yhdistykset, kuten kyläyhdistykset ja työttömien yhdistykset ovat omaksuneet yhteiskunnallisten yritysten liiketoimintamalleja sekä ryhtyneet tuottamaan palveluja ja työllistämään.

Kyläyhdistykset haluavat vaikuttaa muun muassa palvelujen saatavuuteen ja saatavuuteen tuottamalla niitä kyläläisille. Hyvänä esimerkkinä tästä on Maisemakylä Vellikello ry:n ylläpitämä Päiväkoti Vellikello (<https://www.selkie.fi/paivakoti-vellikello/>) Selkien kylässä Kontiolahdella. Kun kunnalla ei ollut mahdollisuutta perustaa alueelle päiväkotia, yhdistys rakennutti päiväkodille tilat sekä ryhtyi tuottamaan päivähoitoa. Nurmeksessa ja Valtimon pitäjässä toimiva työttömien yhdistys Näre ry (<https://www.nare.fi/index.html>) tarjoaa toimipaikoissaan mahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön ja harrastuksiin puutyöpajassa, kutomossa ja ompelimossa. Se ylläpitää Närreen kierrätys -kierrätyskeskusta, pitää lounasravintolaa Nurmeksessa ja kahvilaa Valtimolla. Yhdistys työllistää viisi kokoaikaista ja kaksi osa-aikaista työntekijää. Lisäksi se työllistää vuosittain palkkatuella useita henkilöitä.

Yhdistysten toimintaa säätelee yhdistyslaki (503/1989), mutta myös muissa laeissa on yhdistystoimintaa koskevia määräyksiä.

Yhdistyslaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503>

Sote-järjestöt palveluntuottajina

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry kokoaa yhteen yli 230 sosiaali- ja terveysalan järjestöä sekä useita muita yhteistyötahoja. SOSTE on koonnut tietoa sote-alan järjestöistä ja niiden tuottamista palveluista. Suomalaiset sosiaali- ja terveysjärjestöt tuottavat monialaisesti palveluja. Järjestöjen palvelut voivat olla lakisääteisiä, markkinaehtoisia tai yleishyödyllisiä. Palvelujen asiakasryhminä ovat pääosin erityisryhmät, kuten vanhukset, vammaiset sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujat. Järjestöjen palveluntuotantoa yhdistää usein

²⁵ Anu Puusa & Hokkila, Kirsi (2020). Cooperatives of independent workers in Finland. A unique forum for self-employment. Teoksessa Roelantis, Bruno & Eum, Hyungsik & Esim, Simel & Novkovic, Sonja & Katajamäki, Waltteri (toim.) Cooperatives and the world of work. London: Routledge.

aatteellinen arvopohja, yleishyödyllisyys, perinteikkyyt ja ymmärrys asiakkaidensa tilanteesta. SOSTE tuottaa vuosittain järjestöbarometrin (<https://www.soste.fi/jarjestobarometri/>), jossa julkaistaan ajankohtaista tietoa sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnasta, toimintaedellytyksistä, toimintaympäristöstä ja niiden muutoksista. (<https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sote-jarjestot-palveluntuottajina/>.)

Oppaita yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä

Osuuskunnan perustajan opas (Osuustoimintakeskus Pellervo)

<https://perustajanopas.pellervo.fi/osuuskunta-tyonantajana/>

Osuuskunnan perustajan opas on kattava kuvaus osuuskunnan perustamisen keskeisistä kysymyksistä. Opas on tarkoitettu erityisesti osuuskunnan perustamista harkitsevalle tai sitä jo suunnittelevalle. Oppaasta on hyötyä myös jo toimintansa aloittaneelle osuuskunnalle. Osuuskunnan perustajan opas on hakuteos osuuskuntien neuvojille, tilitoimistoille, kehittäjille ja kaikille, joita osuuskunta yritysmuotona kiinnostaa tai koskee. Opas on perusteellisesti uudistettu lokakuussa 2020. Pellervon asiantuntijat auttavat osuuskunnan perustamiseen liittyvissä asioissa. Yhteydenotot ensisijaisesti: neuvonta@pellervo.fi

Osuuskunnan perustaminen (Yrityksen perustaminen.net).

<https://yrityksen-perustaminen.net/osuuskunnan-perustaminen/>

Osuuskunnan perustaminen -artikkeli on lyhyt katsaus siihen, miten osuuskunta perustetaan. Osuuskunta on tietyissä tilanteissa varsin järkevä yrittämisen muoto. Artikkelin tarkoituksena on kertoa, millaisissa tapauksissa osuuskunnan perustaminen voi olla mielekästä ja miten perustaminen käytännössä tapahtuu. Artikkelin ovat kirjoittaneet yrittäjät, joilla on kokemusta osuuskunnan perustamisesta, pyörittämisestä sekä myös sen lopettamisesta.

Meillä on idea! -sivusto yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä (Setlementtiliitto).

[Meillä on idea! -sivusto](#) on yhteiskunnallisen yritystoiminnan tietopaketti, jossa on pdf-muodossa Yhteiskunnallisen yrittäjyyden opas ja Fasilitaattorin työkirja. Lisäksi sivulla on esimerkkejä yhteiskunnallisista yrityksistä.

- Yhteiskunnallisen yrittäjyyden opas (2016) Liukkonen, Pauliina ja Ovaska, Sanna (toim.), Setlementtijulkaisuja 47. https://www.meillaonidea.fi/sites/default/files/aineisto/moi_opas_b5_web.pdf
- Meillä on idea! Fasilitaattorin työkirja Liukkonen, Pauliina ja Ovaska, Sanna (toim.) (2016). Setlementtijulkaisuja 48 https://www.meillaonidea.fi/sites/default/files/aineisto/moi_koulutusvihko.pdf
- Meillä on idea! Yhteiskunnallisen yrittäjyyden reittiopas <https://www.meillaonidea.fi/opas>
- Meillä on idea! Yrityskeissit <https://www.meillaonidea.fi/yrityskeissit>

Yhteiskunnallisen yrittämisen innovaatiokirja – YYAapinen (Lappeenrannan teknillinen yliopisto).

<https://www.lut.fi/documents/10633/30059/Yyaapinen+nettiversio.pdf/1908876b-2c08-4bc5-8d73-9c93530aa347>

Yhteiskunnallisten yritysten innovaatiokirja on suunnattu kaikille yhteiskunnallisten yritysten toiminnasta kiinnostuneille. Se voi olla hyödyksi esimerkiksi alueellisille toimijoille, kuten kunnille ja aluekehitys- tai rahoittajaorganisaatioille. Sen tarkoitus on herättää kysymyksiä, rohkaista ja innoittaa yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen.

Yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla. Uusia tuulia maaseudun palvelutuotantoon yhteiskunnallisen yrityksen keinoin? Opas kylätoimijoille.

Rinne-Koski, Katja & Matilainen, Anne & Lähdesmäki, Merja (2018). Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/ruralia_opas_kyla-toimijoille_0.pdf

Oppaan tarkoituksena on auttaa kyläyhdistyksiä pohtimaan yhteiskunnallista yrittäjyyttä omalta kohdaltaan sekä tarjota vinkkejä ja työkaluja yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen. Oppaassa kerrotaan mitä on yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla ja mitä hyötyjä ja riskejä liittyy yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen maaseudulla. Opas perehdyttää palvelutuotannon suunnitteluun sekä yhteiskunnallisen yrityksen toimintaedellytysten selvittämiseen, liiketoiminnan suunnitteluun, rahoitukseen ja verkostoitumiseen.

Osuuskunta Valmentajan opas - 4H

<https://4h.fi/wp-content/uploads/2015/03/osuuskunta14.pdf>

4H-klubit on tarkoitettu noin 16-vuotiaille ja sitä vanhemmille nuorille. Tämä opas on tarkoitettu osuuskuntaklubin valmentajalle. Osuuskunta-klubi tutustuttaa nuoria osuuskuntayrittäjyyteen ja painottaa nuorten omaa tekemistä sekä osallisuutta ja tiimityötä. Valmentaja saa oppaasta neuvoja sitä, minkälaisen tehtävien kautta nuoria voi perehdyttää erilaisiin osuuskuntiin, osuuskunnan perustamiseen, toimintaan ja osuuskunnan jäsenten rooleihin. Oppaissa on myös ohjeita osuuskuntavierailujen järjestämisestä.

Yritystoiminnan suunnittelu/Yritysmuodot/Osuuskunta (Suomi.fi)

<https://www.suomi.fi/yritykselle/yrityksen-perustaminen/yritysmuodot/opas/osuuskunta>
Osuuskunta sopii erityisen hyvin yhteisyrittäjyyteen toimialasta riippumatta. Sen kautta voi helposti myydä omaa osaamistasi melko riskittömästi ja ilman suurta alkupääomaa. Osuuskunnan voi perustaa joko yksityishenkilönä tai yrityksenä. Osuuskunnan keskeisimmät toimitukset ovat hallitus, osuuskunnan kokous ja toimitusjohtaja. Oppaan sisältö: Osuuskunnan perustaminen, osuuskunnan perustamissopimus ja säännöt, osuuskunnan hallinto ja toimitukset sekä pienosuuskunnat. Yritysten verotusasioista voit lukea Suomi.fi-sivuston Yritysverotus-sivulta.

Osuuskunnan perustamisilmoitus (Patentti- ja rekisterihallitus)

Osuuskunnan täytyy aina tehdä perustamisilmoitus kaupparekisteriin kolmen kuukauden kuluessa perustamiskirjan allekirjoittamisesta perustamisen raukeamisen uhalla. Rekisteröityminen. PRH:n perustamispaketti osoitteessa: <https://www.ytj.fi/index/ilmioittaminen/perustamisilmoitus/osuuskunta.html>

Yrittäjän sosiaaliturvasta

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas

Ammattiliittojen itsensä työllistäjien työryhmä

<http://itset.fi/index.php/2020/04/02/keikkatyolaisen-sosiaaliturvaopas/>

Oppaassa on perustietoa siitä, miten työsuhteista keikka- tai freelance- ja yksinyrittäjätyötä tekevän sosiaali- ja eläketurva rakentuu. Ammattiliittojen itsensä työllistäjien yhteistyöryhmän sivulla (<http://itset.fi/>) on myös ajankohtaista tietoa itsensä työllistäjien asemasta sekä tutkimuksia ja raportteja itsensä työllistämisestä.

Yrittäjän ABC – yrittäjän sosiaaliturva

<https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/yrittajan-sosiaaliturva-316153>

Yrittäjän ABC:ssä on tietoa yrittäjien toimeentuloturvasta. Siinä kuvataan yrittäjien toimeentuloturvaetuuksia, joiden tavoitteena on tuoda taloudellista turvaa tilanteisiin, joissa yrittäjän toimeentulo heikkenee. Oppaassa on tietoa yrittäjien työttömyysturvasta, sairauspäivärahasta, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahasta ja eläkkeistä sekä pientuloisten yrittäjien oikeudesta yleiseen asumistukeen tai toimeentulotukeen.

Yrittäjän eläketurva

Työeläke.fi (Eläketurvakeskuksen tuottama palvelu)

<https://www.tyoelake.fi/yrittajan-elaketurva/yrittajan-sosiaaliturva-perustuu-yel-tyotuloon/#>

Sivulla on tietoa yrittäjän sosiaaliturvan perusteista sekä etuisuuksien määräytymisestä, yrittäjän eläkevakuutuksesta (YEL.)

TE-palvelut

<https://www.te-palvelut.fi>

Sivulla on tietoa yrittäjän sosiaaliturvan perusteista sekä etuisuuksien määräytymisestä, yrittäjän eläkevakuutuksesta (YEL.)

- Aloittavan yrittäjän palvelut (starttiraha ja yrittäjäksi kouluttautuminen)
https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yrittajalle/aloittavan_yrittajan_palvelut/index.html
- Yrittäjän ja omassa työssä työllistyvän työttömyysturva
https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/yrittaja_tyottomyysturva/index.html

KELA

<https://www.kela.fi>

- Yrittäjän työttömyysturva
<https://www.kela.fi/tyottomyysturva-yrittaja?inheritRedirect=true>
- Sairauspäiväraha yrittäjälle
https://www.kela.fi/sairauspaivaraha_yrittajalle?inheritRedirect=true
- Perustoimeentulotuki yrittäjälle
<https://www.kela.fi/toimeentulotuki-yrittajat>
- Vanhempainpäivärahat yrittäjälle
<https://www.kela.fi/vanhempainpaivarahat-yrittajalle>

Työttömyysturvalaki

30.12.2002/1290 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>

Yhteiskunnallista yrittäjyyttä edistävät organisaatiot

Osuustoimintakeskus Pellervo ry

<https://pellervo.fi/>

Osuustoimintakeskus Pellervon tehtävä on edistää osuustoimintaa yrittämismallina ja osuuskuntaa kilpailukykyisenä toimintamuotona. Pellervon tarkoitus on vaikuttaa lainsäädäntöön ja talous- ja elinkeinopolitiikkaan niin, että osuuskunnat tulevat niissä riittävästi huomioituksi. Toinen keskeinen tehtävä on nostattaa osuustoimintamuotoisen yrittämisen näkyvyyttä ja edistää sille myönteistä ilmapiiriä. Tämän lisäksi he järjestävät & koordinoivat opetusta ja tutkimusta aiheesta.

Tampereen seudun osuustoimintakeskus

<https://www.osuustoimintakeskus.net>

Tampereen seudun osuustoimintakeskus on osuuskuntayrittäjyyden asiantuntija, joka välittää ajankohtaista tietoa osuuskuntayrittäjyydestä, opastaa ja kouluttaa osuuskuntayrittäjyteen liittyvissä asioissa

Arvoliitto

<https://arvoliitto.fi/yhteiskunnallisesta-yrittamisesta/>

ARVO RY on yhteiskunnallisten yritysten liitto ja verkosto, jonka tehtävä on edistää vaikuttavaa ja vastuullista liiketoimintaa. Se järjestää tilaisuuksia vastuullisesta ja vaikuttavasta yritystoiminnasta ja toteuttaa yhteistyöhankkeita eri toimijoiden kanssa, jakaa erilaisia tunnustuksia sekä vaikuttaa aktiivisesti yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. ARVO tarjoaa luennoitsijoita ja puhujia erilaisiin tilaisuuksiin sekä konsultointia ja liiketoiminnan kehittämispalveluita.

Co-op Network Studies (CNS)

<https://www2.helsinki.fi/fi/ruralia-instituutti/koulutus/koulutustarjonta/co-op-network-studies#section-37818>

Co-op Network Studies (CNS) on seitsemän suomalaisen yliopiston laajuinen yliopistoverkosto, joka tarjoaa monitieteisiä osuustoiminnan ja yhteisötalouden sivuainekursseja ja -kokonaisuuksia verkko-opetuksena. Yliopistoverkosta johtava Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti kehittää ja tutkii osuustoimintaa sivuavia teemoja yhteistyökumppaneidensa kanssa.

Esimerkkejä yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleista Suomessa

Eri puolille Suomea on syntynyt kansalaislähtöistä palvelutoimintaa, jonka tavoitteena on ollut tuottaa kansalaisten tarvitsemia lähipalveluja ja toimintaa, joka hyödyttää niiden ympärillä olevia yhteisöjä. Palvelutoiminnan lisäksi tavoitteena on ollut alueiden elinvoimaisuuden ylläpitäminen, palvelujen uudistaminen, ihmisten työllistäminen sekä kannattavan liiketoiminnan harjoittaminen, joka mahdollistasi palvelujen kehittämisen. Palveluja organisoidaan ja tuotetaan eri organisoitumismuodoissa: osuuskunnissa, muissa yritysmuodoissa ja yhdistyksissä. Yhteiskunnallisten yritysten hyviä toimintamalleina esitellään Lapissa Kemijärvellä toimiva Osuuskunta Uurto, Etelä-Savossa Pieksämäellä toimiva Lähipalveluosuuskunta Jeesi, Eräjärven kehittämissyhdistys ry Oriveden kaupungista Pirkanmaalta, Vuolenkylän kyläyhdistys ry ja Omakylä Vuolenkoski Oy litistä Päijät-Hämeestä, Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys ry Kajaanista Kainuusta sekä Eskolan kylä, jossa kylän palveluja kehittävät yhdessä kyläläisten omistama osakeyhtiö Eskolan Kyläpalvelu Oy ja Eskolan Kyläyhdistys ry. Näistä ainoastaan Eskolalla on Suomalaisen Työn Liiton myöntämä Yhteiskunnallinen Yritys -merkki.

Osuuskunta Uurto, Kemijärvi

Saura-säätiö on Kemijärvellä toimiva säätiö, joka järjestää ja kehittää osallisuutta lisääviä, työelämäosallisuutta edistäviä, osaamista vahvistavia ja työllistämistä tukevia ohjaus-, arviointi-, valmennus-, kuntoutus- ja koulutuspalveluja sekä työtoimintaa. Saura-säätiö on osa Kemijärven kuntakonsernia ja Kemijärven kaupunki ohjaa asiakkaita Saura-säätiön palveluihin. Kaupunki ja säätiö vahvistavat joka vuosi kumppanuus- ja palvelusopimuksen, jossa sovitaan toiminnan laajuudesta ja annettavista palveluista.

Saura-säätiössä ryhdyttiin miettimään, miten toimintaa pystyttäisiin kehittämään entistä paremmaksi sen asiakkaille. Toteutetun kuntoutuksen ja työelämävalmennuksen jälkeen asiakkaille ei useinkaan ollut tarjolla työtilaisuuksia, jotka olisivat motivoineet, tuoneet itseluottamusta ja työkokemusta sekä lisänneet heidän osaamistaan. Pitkään työelämästä poissa olleille tarvittiin tuettu reitti avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen.

Tätä tarkoitusta varten Saura-säätiö perusti Osuuskunta Uurron vuonna 2017. Osuuskunta aloitti toimintansa vuonna 2018 tavoitteinaan työllistää pitkäaikaistyöttömiä palvelukseensa. Osuuskunta Uurto tarjoaa kotipalvelujen tukipalveluja, kuten ateria-, kuljetus-, ulkoilutus- ja saattajapalveluja muun muassa ikäihmisille. Lisäksi se tekee ylläpito-, perus- ja rakennussiivousta, kiinteistönhoito- ja muuttopalveluja, metsän- ja ympäristönhoitotöitä sekä pieniä remonttipalveluja. Osuuskunnalla on myös puupajatoimintaa, jossa kumppanina on paikallinen yksityisen sektorin toimija. Osuuskunta Uurto on rekisteröity yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajaksi, jolloin sen tuottamia sosiaalipalveluja voidaan myydä arvonlisäverottomasti sosiaalihuollon tarpeessa olevalle henkilölle. Lisäksi Osuuskunta Uurron tuottamista palveluista voi tehdä kotitalousvähennyksen.

Osuuskunnan toiminta on jatkumoa Saura-säätiössä tehtävälle työlle. Osuuskunta tekee yhteiskunnallista hyvää työllistämällä pitkäaikaistyöttömiä ja siten parantamalla heidän asemaansa ja elämänlaatuaan. Jotta osuuskunta voi toteuttaa taloudellista hyvää, täytyy sen liiketoiminnan olla kannattavaa, vaikka voiton tavoittelu osuuskunnan toiminnassa ei ole ensisijaista. Osuuskunnan toiminta on kuitenkin ollut kannattavaa sen perustamisesta lähtien.

Osuuskunnan kumppaneita ovat Saura-säätiö, Kemijärven kaupunki, TE-hallinto sekä yksityiset yritykset. Osuuskunta Uurto on ainoa osuuskunta Suomessa, jolla on tämänkaltaisen toimintamalli pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen. Kemijärvellä osuustoiminnan tavoitteena on kaupungin työllisyysasteen nostaminen, pitkäaikaistyöttömyyden alentaminen sekä työttömien elämäntilanteen parantaminen.

Uurto tarkoittaa uran tekoa ja osuuskunnassa uurretaan työntekijöille työuraa!

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Yhteiskunnallinen yrittäjyys -koulutus 3.12.2020, Vaikuttava Yritys Oy

Saura-säätiön internetsivut: <https://www.saurasaatio.fi/palvelut/osuuskunta.html>

Lähipalveluosuuskunta Jeesi, Pieksämäki

Pieksämäen kaupunki otti käyttöönsä palvelusetelin keväällä 2011, ja palveluseteli oli tarkoitettu kotipalvelun tukipalveluihin maaseudulla. Ongelma oli, ettei Pieksämäen maaseutualueilla ollut palvelujen tuottajia, joilta palveluseteliasiakkaat olisivat voineet tilata palvelua. Yhteiskunnallinen yrittäjyys Etelä-Savossa -hankkeessa (2012–2014) pohdittiin, miten kotihoidon tukipalveluja voitaisiin järjestää haja-asutusalueilla. Hanke järjesti Pieksämäellä osuuskuntayrittäjyyden infoillan alkuvuodesta 2013, jossa kartoitettiin yhteisyrittäjyydestä kiinnostuneita ihmisiä. Hanke järjesti osuuskuntakoulutusta ja valmennusta osuuskuntayrittäjyydestä kiinnostuneille ja puoli vuotta infoillan jälkeen perustettiin Lähipalveluosuuskunta Jeesi, jonka tavoitteena on tuottaa ihmisten arjen toimintaa tukevia palveluja heidän kodeissaan. Osuuskunnan pyrkimyksenä on sekä työllistää että turvata maaseudun palvelujen saatavuutta.

Osuuskunnan sääntöjen mukaan sen tarkoituksena on jäsentensä ammatin ja talouden tukeminen. Osuuskunnan 12 perustajajäsentä olivat eri ammattialojen edustajia, joten osuuskunnan tarjoamien palvelujen kirjo on laaja sisältäen muun muassa kotipalvelujen tukipalveluja, luontais- ja vaihtoehotohoitoja, rakennussuunnittelua, uudis- ja korjausrakentamista, isännöintiä, siivousta, kiinteistönhuoltoa, maisemanhoitoa, viherrakentamista, kuljetuspalveluja, maa- ja metsätalouden palveluja, ravitsemis-, majoitus- ja kioskipalveluja, työväilytystä ja työvoiman vuokrausta sekä video-, valokuvaus- ja media-alan palveluja.

Osuuskunnan perustamisesta lähtien toiminnan tavoitteena on ollut, että asiakkaat voivat tilata palveluja yhdestä puhelinnumerosta, mutta palveluja voi tilata myös osuuskunnan kotisivuilla olevalla yhteystietolomakkeella. Kotiin vietävä arjen apu on toiminnan ydin. Osuuskunta tarjoaa palvelujaan niin ikäihmisille kuin lapsiperheille, mökkiläisille ja organisaatioille Pieksämäellä ja sen lähikunnissa.

Osuuskunta on hyväksytty palveluseteliyrittäjäksi ja yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajaksi. Tämä tarkoittaa, että palvelu on sosiaaliviranomaisten valvoma ja palvelu on arvonlisäverotonta sosiaalihuollon tarpeessa²⁶ olevalle henkilölle. Osuuskunnan tuottamista palveluista on myös mahdollista saada kotitalousvähennys.

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Moilanen, Hanna & Karjalainen, Jari (2014). Yhteistoiminnasta ratkaisuja – Etelä-Savon yhteiskunnallista yrittäjyyttä rakentamassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 34. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-230-1>

Lähipalveluosuuskunta Jeesin internetsivut: <http://www.jeesilahipalvelu.fi/>

²⁶ Sosiaalihuollon tarpeessa olevalla henkilöllä tarkoitetaan asiakasta, jonka toimintakyky on alentunut joko iän tai sairauden vuoksi ja hänet on todettu huoltoon oikeutetuksi. Tällaisia kriteerejä ovat mm. säännöllisen kotihoidon asiakkuus, omaishoidon tuen asiakkuus tai asiakkaan saama Kelan hoitotuki.

Eräjärven Kehittämisyhdistys ry, Orivesi

Eräjärvi on Pirkanmaalla sijaitseva aktiivinen 850 asukkaan kylä, josta on 20 kilometriä Oriveden keskustaasta ja 60 kilometriä Tampereelle. Eräjärvellä toimii useita yhdistyksiä ja yrityksiä, ja kylän tärkeimmät palvelut ovat päivittäistavarakauppa, rautakauppa, alakoulu ja päiväkotit. Koulussa on 52 oppilasta ja päiväkotit 20 paikkainen.

Eräjärvi liitettiin Oriveteen vuonna 1973 ja kyläläiset aloittivat sen kehittämisen 1980-luvun alussa, jolloin he perustivat kylätoimikunnan järjestääkseen kylässä erilaisia tapahtumia ja talkoita. Kyläläiset halusivat vaikuttaa kylän kehittämiseen ja sen tulevaisuuteen, ja heidän tavoitteenaan oli säilyttää, järjestää ja tuottaa omalla kylällä palveluja, jotka palvelisivat sen asukkaita. Tämän takia he perustivat Eräjärven Kehittämisyhdistys ry:n vuonna 1991. Toimintamuodoksi valittiin yhdistys, koska se on helppo perustaa ja ylläpitää, se on voittoa tavoittelematon ja yleishyödyllinen sekä sen hallinto on läpinäkyvä. Vuonna 2020 yhdistyksessä oli 160 henkilöjäsentä ja 17 yhteisöjäsentä.

Aluksi yhdistys sai toimitiloikseen huoneen vanhasta terveystalosta, jossa oli Oriveden kaupungin puhelinliittymä. Yhdistys hankki toimistolleen kopiokoneen, faksin ja kirjoitus-koneen ja ryhtyi myymään kopiointi- ja faksipalvelua, kylän yrittäjien tuotteita, ympäristöystävällisiä pesuaineita ja kortteja. Myöhemmin yhdistyksen tilat siirtyivät lakkautetun postitoimiston tiloihin.

Kylän palveluista ja tapahtumista tiedottaminen koettiin tärkeäksi ja yhdistyksen perustamisvuonna perustettiin kylälehti Purkiainen, joka ilmestyy 51 kertaa vuodessa. Kylän tapahtumien lisäksi Purkiaisessa on yritysten mainoksia. Kyläläiset jakavat kylälehdessä talloilla 550 talouteen talvisin ja 750 talouteen kesäisin.

Eräjärven kehittämisyhdistys on toteuttanut useita kehittämis- ja investointihankkeita, joissa on muun muassa markkinoitu kylää, tehty kylän palveluhakemisto, kehitetty kylän palveluja, tietotupaa ja etätyömahdollisuuksia, koulutettu kylätoimijoita, järjestetty kylätalkkaritoimintaa, suunniteltu pyöräilyreittejä pyöräilijöille tarjottavine palveluineen sekä tutkittu mahdollisuuksia parantaa Eräjärven Uihelanjoen kuntoa ja kunnostettu uimalaa. Ensimmäisen toteutetun kylähankkeen tuloksena perustettiin Eräjärven seudun vesiosuus-kunta, jolla on 600 liittymää ja 200 kilometriä vesijohtoa.

Eräjärven Kehittämisyhdistys työllistää toimistollaan kaksi osa-aikaista työntekijää. Aluksi työntekijöiksi palkattiin työllistämistuella pitkäaikaistyöttömiä, mutta työntekijöiden vaihtuminen usein edellytti työntekijöiden jatkuvaa perehdyttämistä tehtäviin. Toimistolla on Postin asiamiespalvelu, Veikkauksen myyntipiste ja Oriveden apteekin palvelupiste. Kun apteekki lopetti toimintansa Eräjärvellä, kehittämisyhdistys ryhtyi neuvottelemaan apteekin palvelupisteiden saamisesta tiloihinsa. Pelkona oli, että apteekkipalvelujen loputtua myös kyläläisten päivittäistavaraostokset siirtyvät kuntakeskukseen, jolloin kylän ainoa päivittäistavarakauppa olisi saattanut joutua lopettamaan. Apteekin palvelupisteeltä on mahdollisuus tilata reseptilääkkeitä ja siellä on laaja valikoima käsikauppalääkkeitä. Lääkeneuvonnasta vastaa Oriveden apteekki. Kehittämisyhdistyksen toimisto on samalla myös kyläputiikki, josta voi ostaa paikallisten yrittäjien valmistamia tuotteita ja kalastuslupia. Se on myös infopiste, josta kyläläiset, vapaa-ajanasukkaat ja matkailijat saavat tietoa kylän tapahtumista.

Kehittämisyhdistykset tulot kertyvät taloushallinto- ja kirjanpito- ja kirjankäyttöpalvelujen myynnistä yrityksille ja yhdistyksille, kopiointipalvelusta, Purkiaisen ilmoitusmyynnistä, tapahtumajärjestämisestä sekä myyntiprovisioista. Oriveden kaupunki tukee kehittämisyhdistyksen toimintaa muutamalla sadalla eurolla vuosittain. Kehittämisyhdistyksessä koetaan, että sen tarjoamia palveluja ja tuotteita ei ole kyetty uudistamaan ja kehittämään riittävästi eikä uusia asukkaita ole onnistuttu motivoimaan, että he käyttäisivät kehittämisyhdistyksen palveluja. Palvelujen saaminen kylälle vaatii myös uusien palvelumuotojen

etsimistä. Kehittämisyhdistys on neuvotellut SOTE-osuuskunta Pirkanmaan (www.soteosk-suomi.fi/1_36_sote-osuuskunta-pirkanmaa.html) kanssa lääkärin vastaanoton aloittamisesta kerran viikossa Eräjärvellä. Osuuskunnalta kyläläiset ovat saamassa myös parturikampaamopalveluja kylässä toimineen parturi-kampaajan jäätyä eläkkeelle.

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Eräjärven Kehittämisyhdistyksen esitelmä 1.10.2020 Puhti-hankkeen Syyskylvö-webinaarissa.

Eräjärven internetsivut: <http://beta.erajarvi.net/>

Vuolenkosken kyläyhdistys ry, liitti

Vuolenkosken kylän vakituiset ja vapaa-ajan asukkaat ovat ottaneet vastuuta kylän kehittämisestä, kyläläisten palveluista ja hyvinvoinnista. Vuolenkoski sijaitsee litissä Päijät-Hämeessä, ja Vuolenkoskelta on Lahteen 34 kilometriä ja Heinolaan 23 kilometriä. Kylässä asuu noin 480 asukasta ja vapaa-ajan asukkaita on noin 2500. Kylässä toimii 19 aktiivista yhdistystä ja yrityksiä on 70.

Kylän aktiivinen kehittäminen alkoi vuosituhannen vaiheessa, kun kyläläiset päättivät rakentaa kolme kilometriä pitkän kevyenliikenteenväylän raskaan liikenteen lisääntyneeseen Vuolenkoskella. Vuosituhannen vaihteessa kylässä asui alle 400 asukasta ja tieturvallisuuden parantamisella ajateltiin olevan vaikutusta myös kylän alakoulun oppilasmäärään. Koulun oppilasmäärää haluttiin lisätä, jotta koulusta tulisi kolmiopettajainen. Kyläläiset ryhtyivät toimeen ja rakensivat talkoilla kevyenliikenteenväylän, ”talkoopyörätien”, joka valmistui elokuussa 2001. Kyläläisten oman rahoituksen osuus oli yli 150 000 euroa, noin 45 prosenttia kokonaiskustannuksista. Omarahoitusosuus koostui muun muassa maanajosta, tukkital-koista ja lahjoituksista. Hankkeen rahoittamiseksi järjestettiin myös lukuisia tapahtumia, kuten huutokauppa, konsertteja ja toritapahtumia. Rakentamisen lisäksi kyläläiset lupautuivat vielä hoitamaan pyörätien talvikunnossapidon kustannuksitta ensimmäiset viisi vuotta. Pyörätien valaistus toteutettiin myymälä 90 nimikkovalopylvästä 500 euron kappalehintaan.

Kevyenliikenteenväylän rakentamisen jälkeen toinen merkittävä rakennushanke kylässä oli oman liikuntahallin – Vuolenkoski Areenan – rakentaminen. Kyläalueella ei ollut sisäliikuntatilaa ja koulun liikuntatilaa käytettiin luokkahuoneena. Liikuntahallin ajateltiin palvelevan ensisijaisesti koululaisia, mutta myös kaikkia kyläläisiä ja vapaa-ajanasukkaita. Kyläyhdistyksen kokouksessa valittiin vuonna 2011 hallityöryhmä suunnittelemaan ja valmistelemaan hallin rakentamista. Liikuntahalli valmistui vuonna 2018 ja se maksoi 1,4 miljoonaa euroa. Suurin rahoittaja oli litiin kunta (740 000 €), valtionavustusta hanke sai 400 000 euroa ja kyläläisten osuus oli 200 000 euroa, josta puolet oli talkootyötä ja puolet ”riihikuivaa rahaa”. Kuten ”talkoopyörätien” niin myös liikuntahallin rahoittamiseksi kylässä järjestettiin erilaisia tilaisuuksia ja tempauksia rahan keräämiseksi.

Alkuvuodesta 2021 Vuolenkoskelle valmistui Kyläkeskus, jossa on uudenaikaiset tilat kylän päivittäistavarakaupalle, kylän yhteiset kokouksetilat ja infopiste sekä tiloja pienyrittäjille, esimerkiksi hierojalle ja parturi-kampaajalle. Kyläkeskuksen rakennuttaja kylänkehitysyhtiö Omakylä Vuolenkoski Oy ja hankkeen valmistelusta ja toteuttamisesta on vastannut Omakylä Vuolenkoski Oy:n nimeämä Kyläkeskus-työryhmä. Kylän yhteisten tilojen rahoitukseen on saatu Leader-rahoitusta. Muuten Kyläkeskus rahoitetaan lainalla sekä kyläläisten ja vapaa-ajan asukkaiden joukkorahoituksella. Talkootyön osuus esimerkiksi tontin valmistelussa on ollut merkittävä.

Omakylä Vuolenkoski Oy on ensimmäinen kyläläisten omistama elinkeino- ja kehitysyhtiö. Osakeyhtiössä on 139 osakasta, jotka koostuvat vakinaisista asukkaista, vapaa-ajan asukkaista sekä yrityksistä. Omakylän tuotto käytetään Vuolenkosken kylän kehittämiseen sen asukkaiden hyväksi.

Vuolenkoskella oli 2000-luvun vaihteessa kylän kehittämässä merkittävä käänne. Kylässä tehtiin määrätietoinen päätös siitä, että kylän asukasmäärää halutaan kasvattaa. Kylän kehittämisen todettiin olevan kyläläisten itsensä käsissä. Tämän seurauksena ryhdyttiin myymään tontteja uusien asukkaiden houkuttelemiseksi alueelle. Tietoinen kehittäminen on tuottanut tulosta, sillä kylän asukasluku on kasvanut yli 20 prosentilla vuosittain alusta ja kouluun on saatu kolmas opettaja.

Hyvä esimerkki vuolenkoskelaisten aktiivisuudesta kylänsä kehittämiseen on myös kesätorin toiminta. Kun kylän kesätori aloitti toimintansa 1980-luvun alussa, paikalla oli vain muutamia myyjiä ja ostajia. Neljän vuosikymmenen kuluessa kesätorin myyjien määrä kasvoi ja parhaimmillaan torilla on ollut 60–70 myyjää ja 700 asiakasta.

Kylän kehittämässä on tärkeää, että kyläläiset haluavat olla mukana toiminnassa ja että he ovat sisäistäneet tavoitellun tavoitteen. On tärkeää, että jokainen voi osallistua niillä edellytyksillä toimintaan, joita hänellä on. Jokaisen työpanos kylän yhteiseksi hyväksi on tärkeä.

Kylätoiminnan tärkein ydin on alakoulu ja sen yhteydessä oleva päiväkotiki. Kaikilla kylän palvelujen parantamiseen tähtäävillä toimilla pyritään siihen, että kyläkoulu ja päiväkotiki säilyvät kylällä. Kylällä järjestettävät tapahtumat tähtäävät siihen, että ne syventävät kyläläisten identiteettiä ja osallisuutta kylän toimintaan. Järjestettävillä tapahtumilla on aina tavoite kyläalueen kehittämisen kannalta eli kerätään rahaa jonkin yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tämä sitouttaa ihmiset mukaan toimintaan, koska he haluavat olla toteuttamassa yhteisiä tavoitteita.

Kylän toiminnasta ilmoitetaan kylän internetsivuilla, mutta myös tienvarsikyltein ja tilataideteoksien. Tämä lisää ihmisten tietoisuutta, mutta samalla lisää myös paikallisidentiteettiä. Sen koetaan kasvattavan myös yhteisöllisyyttä ja kylän imagoa.

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Vuolenkosken kyläyhdistyksen esitelmä 1.10.2020 Puhti-hankkeen Syyskylvö-webinaarissa.

Vuolenkosken internetsivut: <http://www.vuolenkoski.com/>

Omakylä Vuolenkoski Oy:

<http://visitvuolenkoski.fi/index.php/producers/producer/14-omakylae-vuolenkoski-oy>

Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys ry, Kajaani

Nakertaja-Hetteenmäki koostuu Nakertajan ja Hetteenmäen asuinalueista. Ne sijaitsevat Kajaanissa, noin viiden kilometrin päässä sen keskustasta. Nakertaja-Hetteenmäen alueella asuu noin 2400 asukasta. Alueella on noin 250 oppilaan alakoulu, iltapäiväkerho, kaksi päiväkotiki, päivittäistavarakauppa sekä useita yrityksiä.

Nakertaja-Hetteenmäessä aloitettiin kylätoiminta vuonna 1983, ja kyläyhdistys rekisteröitiin vuonna 1997. Kylän kehittämistoiminta aloitettiin 1990-luvun lopulla ja siitä lähtien kylän palveluja on kehitetty aktiivisesti. Kylätoiminnan keskipisteenä ja kyläläisten kokoontumispaikkana on vuonna 1924 rakennettu Nakertajan kylän entinen koulurakennus, jossa koulu toimi vuoteen 1977 saakka. Aluksi kyläyhdistys vuokrasi entistä koulurakennusta toimintaansa, mutta lunasti sen itselleen vuonna 1999, jonka jälkeen talo remontoitiin kylätaloksi kyläläisille. Kylätalo Vanahiksella on kyläyhdistyksen toimisto. Päivisin kyläyhdistys järjestää Vanahiksella koululaisten iltapäivätoimintaa ja iltaisin se toimii nuorten nuorisotilana. Myös kylän ikääntyneet – Ikinuoret – kokoontuvat Vanahiksella. Lisäksi kylätalossa on kuntosaliki kyläläisille ja talvisin kyläyhdistys jäädyttää jääkiekkokaukalon. Kylätalolla järjestetään iltamia, tansseja, erilaisia tapahtumia ja koulutustilaisuuksia, ja myös ulkopuolisten on mahdollista vuokrata tilaa esimerkiksi juhliinsa.

Kyläyhdistyksen ensimmäisen EU-kehittämishankkeen turvin 1990-luvun lopussa kyläläiset rakensivat pitkospuista yhdeksän kilometriä pitkän luontopolun. Myöhemmin polun

varrelle rakennettiin laavu. Kyläyhdistys huoltaa luontopolkua ja sen opasteita, huolehtii laavun kunnosta sekä toimittaa laavulle polttopuita. Nakertaja-Hetteenmäen asukkaiden samoin kuin muidenkin kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi kyläyhdistys on rakentanut myös vapaa-ajanviettopaikan Kajaaninjoen varteen. Vapaa-ajanviettopaikalla on uimaranta, beachvolleykenttä, laavu, paviljonki ja venelaituri. Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys on myös Sopotuvan tuki ry:n yhteisöjäsen. Sopotuvan tuki ry omistaa Sopotuvan leirikeskuksen keskellä Kainuun erämaata, jota se vuokraa virkistys- ja leirikäyttöön.

Kyläyhdistyksen 1–2-luokkalaisille järjestämässä iltapäivätoiminnassa käy noin 20 koululaista ja se työllistää 2–4 työntekijää. Kyläyhdistyksen toimistolta voi tilata Palvelukeskus Areenan palveluja, jotka ovat tarkoitettu ensisijaisesti Nakertaja-Hetteenmäen alueella asuville ikäihmisille. Palvelukeskus tuottaa perinteisiä kyläapupalveluja, kuten lumityöpalveluja, pihojen kunnostusta, ruohonleikkuutta ja pieniä remonttipalveluja sekä myy polttopuita. Palvelujen tavoitteena on turvata, että ikäihmiset pystyisivät asumaan kodeissaan kyläapupalvelujen turvin. Näitä palveluja tarjotaan myös työssäkäyville ja muualla asuville asiakkaille.

Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys hallinnoi Kierrätyskeskus Entrinkiä (www.entrinki.fi), joka on Kainuun merkittävin kierrätykseen erikoistunut palvelupiste. Entrinkiin voi viedä ilmaiseksi kaikkea kierrätykseen soveltuvaa tavaraa, kuten vaatteita, astioita, kirjoja, huonekaluja, urheiluvälineitä, elektroniikkaa ja rakennustarvikkeita, jotka myydään Entringin kierrätystavaratalossa. Tarpeen vaatiessa myyntiin tarkoitettujen huonekalujen kunnostetaan ja sähkölaitteiden toiminta tarkistetaan. Huonokuntoisilta tavaroilta peritään kierrätysmaksu. Entrinki ottaa vastaan myös metalli- ja lasijätettä, vaarallisia jätteitä ja aineita sekä sähkö- ja elektroniikkalaitteita, jotka lajitellaan ja käsitellään jatkokäsittelyä varten.

Entrinki on sosiaalinen työllistäjä, joka työllistää vuosittain useita heikossa työmarkkina- asemassa olevia henkilöitä tarjoamalla heille kuntoutusta, koulutusta ja ohjauspalveluja. Tavoitteena on, että henkilöt siirtyisivät tämän jälkeen joko koulutukseen tai uusiin työsuhteisiin. Entringin tuotosta 60 prosenttia käytetään kierrätystoiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistyksen toimintaan, kuten kylätalon ylläpitämiseen, kyläapupalvelun, iltapäiväkerhon ja nuorisotoiminnan hyväksi käytetään 30 prosenttia Entringin tuotosta. Loput kymmenen prosenttia tuotosta lahjoitetaan yleishyödylliseen toimintaan, esimerkiksi Punaishelle Ristille, seurakunnalle tai muille yhdistyksille.

Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistys on Kainuun Nuotta ry:n (<https://kainuunnuotta.net/>) jäsen. Kainuun Nuottaan kuuluu yli 150 kainuulaista maaseudun kylä- ja kirkonkyläyhdistystä sekä kaupunginosien asukasyhdistystä. Yhdistyksen tavoitteena on kehittää asuinalueita ja siellä asuvien ihmisten halua ja mahdollisuutta luoda Kainuusta elävisten ihmisten maakunta.

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Nakertaja-Hetteenmäen kyläyhdistyksen internetsivut: <http://nakertaja.fi/>

Puhti-hankkeen benchmarking-matka Kainuuseen 23.1.2020

Eskolan kylä, Kannus

Keski-Pohjanmaalla sijaitseva Eskolan kylä sijaitsee 12 kilometrin päästä Kannuksen keskustasta. Kylässä asuu noin 450 asukasta ja toimialarakenteeltaan se on teollisuuspainotteen, sillä kylässä on noin parisataa teollista työpaikkaa ja vain vähän maataloutta.

Kylätoiminta on ollut Eskolassa aktiivista jo 1970-luvulta lähtien. Kylätoimikunta perustettiin vuonna 1981 ja kylätoiminta rekisteröitiin Eskolan Kyläyhdistykseksi vuonna 1997. Talokotoiminnan turvin kylällä oli järjestetty lasten iltapäivätoimintaa ja pidetty yllä kirjasto-toimintaa jo yli vuosikymmenen ajan, mutta kehittämistyö sai uutta puhtia, kun kylässä

perustettiin Eskolan Kehitys Oy vuonna 2009. Yritys perustettiin kylän asuntotuotannon kehittämiseksi ja se oli mukana rakennuttamassa Eskolaan neljän asunnon rivitaloa, joista se omistaa yhden ja vuokraa sitä.

Kylässä oli aiemmin laadittu ja toteutettu kolme kyläsuunnitelmaa, joissa mainittiin kylän palvelujen kehittäminen. Uuden kyläsuunnitelman sijaan päätettiin tehdä kylän palvelusuunnitelma, jota ryhdyttiin toteuttamaan kylän palvelujen kehittämiseksi. Kyläyhdistys toteutti vuosina 2010–2011 Leader-rahoitteista Lossari²⁷-hanketta, jonka tavoitteena oli testata erilaisia palvelujen tuottamismalleja muun muassa kotipalveluissa, ulkoilualueiden ja -reitistöjen ylläpidossa, kirjasto- ja kulttuuripalveluissa. Tässä kehittämishankkeessa myös selvitettiin, ketkä voisivat tuottaa näitä palveluja. Hankkeessa laadittiin suunnitelma kyläyhdistyksen omasta palveluyrityksestä ja sen perustaminen tuli ajankohtaiseksi, kun Kannuksen kaupunki lakkautti kylän koulun vuonna 2013. Kyläyhdistys esitti kaupungille, että se tarjoaisi tilat koululle ja ateriat oppilaille, jos kaupunki tarjoaisi opetuksen. Kannuksen kaupunki ei hyväksynyt tarjousta. Samoihin aikoihin kaupunki teki päätöksen myös kunnallisen päivähoitopaikan lakkauttamisesta kylältä vuoden 2013 loppuun mennessä.

Tuolloin eskolalaiset saivat kokoon 130 osakkeenomistaja ja perustivat pikaisesti Eskolan Kyläpalvelu Oy:n. Yrityksen suurin osakkeenomistaja on kyläyhdistys, mutta omistajana on myös nykyisiä ja entisiä kyläläisistä sekä muita kannattajia. Osakeyhtiö ei jaa osinkoa omistajilleen, vaan se toimii kylän palvelujen hyväksi. Eskolan Kyläpalvelu Oy:n ensisijaisena tavoitteena oli tuolloin päivähoitopalvelujen turvaaminen kylällä. Tenavatalli aloitti toimintansa alle kymmenen lapsen ryhmäperhepäiväkotina tammikuussa 2014, ja vuodesta 2016 se on toiminut 35-paikkaisena päiväkotina. Eskolan Kyläpalvelulla on kilpailutettu ostopalvelusopimus päivähoitopalveluista Kannuksen kaupungin kanssa. Lähikunnissa on käytössä palveluseteli, jolla vanhemmat ovat ostaneet päivähoitoa Tenavatallista.

Vuonna 2014 Eskolan Kyläpalvelu Oy osti yhdellä eurolla Kannuksen kaupungilta lakkautetun koulun, joka nimettiin Eskola-taloksi. Tavoitteena oli kehittää talosta kylän monipalvelukeskus. Kyläläiset ovat kunnostaneet Eskola-taloa pääosin talkootyönä, mutta apuna on ollut myös paikallinen yritys. Eskolan Kyläpalvelu Oy on tietoisesti kehittänyt palvelujaan, ja päiväkodin lisäksi Eskola-talossa on yrityksen omistamat Pikku-Pässin kioski, lounasruokala Pikku-Pässi ja kotipalvelutoimisto. Lounasruokala valmistaa ruuat päiväkodin lapsille sekä tarjoaa lounasta ja pitopalvelua kyläläisille. Yrityksen kotipalvelutoimisto välittää kotipalvelujen tukipalveluja, kuten siivous- ja asiointipalvelua sekä peseytymis- ja saunotusapua. Kotipalveluista on mahdollisuus saada kotitalousvähennys sekä hyödynnettä näihin palveluseteliä. Palvelu on arvonnlisäverotonta sosiaalihuollon tarpeessa oleville henkilöille. Kyläpalvelu työllistää vakituisesti viisi työntekijää, mutta palkkalistoilla on joka kuukausi myös muita työntekijöitä.

Eskola-talossa on Postin Smartpost-automaatti, kyläyhdistyksen omistama kirjasto ja kylätalolta voi ostaa muun muassa kyläyhdistyksen kesäteatterin dvd-taltiointeja, Eskolan kyläkirjaa ja joululehteä. Eskola-talolla järjestetään Kannuksen kansalaisopiston kurseja sekä talon tiloja vuokrataan ulkopuolisille. Kyläläiset ja kylässä toimivat yhdistykset voivat käyttää Eskola-talon tiloja ilmaiseksi. Kyläläisten päivittäiset palvelut ovat saatavilla Eskola-talosta, mutta osa kylän palveluista järjestetään myös kyläyhdistyksen hallinnoimalla Kylätalo Veturitallilla.

Veturitalli on kylän yhdistysten kokoontumispaikka ja se on Eskolan Kyläyhdistyksen järjestämän kuntouttavan työtoiminnan tukikohta. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään veturitallilla, kylän matkailu-, kulttuuri- ja maisemanhoitokohteissa sekä Eskola-talolla. Kyläyhdistys on toteuttanut vuodesta 2004 lähtien joka kesä kesäteatteriesityksen. Kesäteatteri

²⁷ Lossari on väljetapin lastaaja, joka siirtää tavaraa esimerkiksi junasta toiseen. Sanaa käytettiin Eskolan metsäradalla 1920–1960-luvuilla.

varten rakennettiin katettu katsomo. Kesäteatterin näytelmää käy vuosittain katsomassa noin 3000 katsojaa. Kyläpalvelu ja kyläyhdistys ovat räätälöineet teatteripaketteja joko teatterimeneyllä tai väliaikakahveilla, jolloin tuloja saavat molemmat. Kesäteatteritoiminta onkin merkittävä tulonlähde sekä yhdistykselle että Kyläpalvelulle. Monipalvelumalli on todettu kylässä kustannustehokkaaksi toimintatavaksi. Mikään palvelu yksin ei olisi kannattava, mutta useasta purosta koostuvat tulot mahdollistavat menestyksekkään toiminnan.

Eskolan koulun lakkauttamisen jälkeen vuodesta 2014 opetusta järjestettiin vanhempainyhdistys HanhiKukon ja paikallisten yritysten tukemana. Syksyllä 2018 kokeilukulttuurin rohkaisemana Lapinjärven kunnan Porlammin kylän Hilda Käkikosken koulu ja Eskolan kyläkoulu yhdistivät voimansa. Lapinjärven kunta kokeili opetuspalvelujen järjestämistä kylällä yhteistyössä Eskolan Kyläpalvelun, vanhempainyhdistyksen ja Kannuksen kaupungin kanssa. Kokeilussa Eskolan kyläkoulun oppilaat olivat Lapinjärven kunnan opetusryhmä, jonka opettamisessa hyödynnettiin perinteisten opetusmetodien lisäksi digitalisaatiota ja erilaisia ohjelmasovelluksia. Kokeilu päättyi kevätlukukauden 2020 jälkeen.

Eskolan Kyläpalvelu Oy ja Eskolan Kyläyhdistys ovat kehittäneet Lossari-lähipalveluiden opastuskeskuksen, jonka tavoitteena on muun muassa välittää eteenpäin Eskolan hyviä käytäntöjä. Eskolalaiset luennoinvat kylän kehittämistä, järjestävät opastuksia ja matkailupalveluja kylän kohteisiin ja vuokraavat tilojaan ulkopuolisille. Lossari-keskukseen on syntymässä myös kyläkirjasto ja maaseudun kehittämisen käsikirjasto. Eskola on valittu esimerkkikyläksi EU:n Smart Village -verkostoon (<https://www.smart-village-network.eu/>). Smart Village -verkosto on Euroopan komission vuonna 2017 käynnistämä aloite, jossa panostetaan tulevaisuuden kyliin ja huomioidaan digitalisaatiota edistävien investointien, saavutettavuuden ja osaamisen tukeminen. Aloitteessa kannustetaan löytämään uusia polkuja maaseudun kehittämiseen. Eskola on valittu valtakunnalliseksi Vuoden kyläksi vuosina 2001 ja 2017.

Tammikuussa 2021 Eskolan Kyläpalvelu Oy:lle myönnettiin oikeus käyttää Yhteiskunnallinen Yritys -merkkiä osoituksena liiketoiminnallisten ja yhteiskunnallisten tavoitteiden onnistuneesta yhdistämisestä. Eskolan Kyläpalvelu Oy on yhteiskunnallinen yritys, jonka tuotto käytetään kyläpalvelujen kehittämiseksi. Yritys on kylien itse tuottamien palvelujen edelläkävijä.

Kuvaus perustuu seuraaviin lähteisiin:

Eskolan Kyläpalvelu Oy:n esitys 1.10.2020 Puhti-hankkeen Syyskylvö-webinaarissa.

Eskolan Kyläpalvelu Oy, 5 vuotta 13.11.2018.

<http://www.eskolankyla.fi/PDF/Historiikki%205%20v.pdf>

Eskolan kylän internetsivut: <http://www.eskolankyla.fi/>

Kirjallisuutta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä

Ainonen, Martti & Ketola, Kirsti & Kohllechner-Autto, Marlene (2020). Kohti sosiaalisesti kestävää taloutta Lapin maakunnassa. Sarja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset. Rovaniemi: Lapin ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346129/B%209%202020%20Ainonen%20Ketola%20Kohllechner-Autto.pdf?sequence=2>

Aula, Maria Kaisa & Laajala, Päivi & Pihlaja, Ritva (2018). Yhteistyö ja kumppanuudet tulevaisuuden kuntayhteistyön rakentajana. Satakunnan yhteisökeskus 1. Yhteinen tulevaisuus.
https://www.yhteisokeskus.fi/wp-content/uploads/2018/02/Yhteinen_tulevaisuus_Yhteistyö_ja_kumppanuudet.pdf

Bailey, Nick & Kleinhans, Reinout & Jessica Lindbergh (2018). An assessment of community-based social enterprises in three European countries. Research Institute Report No 12. London: Power to Change.
https://www.researchgate.net/publication/323267601_An_assessment_of_community-based_social_enterprises_in_three_European_countries

Bland, Anne (toim.) & Bland, Jonathan & Pättiniemi, Pekka (2013). Osuuskunnat julkisten palvelujen tuottamisessa: kokemuksia viidestä eurooppalaisesta maasta. Helsinki: Pellervo-Seura ry.
https://pellervo.fi/avada_portfolio/osuuskunnat-julkisten-palvelujen-tuottamisessa-kokemuksia-viidesta-eurooppalaisesta-maasta/

Donghyun, Kim & Lim, Up (2017). Social Enterprise as a Catalyst for Sustainable Local and Regional Development. Sustainability 9 (8), 1–15.
<https://www.proquest.com/docview/1939763903?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo&accountid=11739>

Felber, Christian (2013). Näkyvä käsi: kohti yhteishyvän taloutta. Helsinki: Gaudeamus.
<https://sites.google.com/site/ceiclimokerolre4/9789524953023-10tiocomGEMenmit12>

Grönberg, Ville & Kostilainen, Harri (2012). Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
<https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Sosiaalisten+yritysten+tila+ja+tulevaisuus+12032012.pdf>

Haanpää, Minni & Hakkarainen, Maria & Harju-Myllyaho, Anu (2018). Katsaus yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen matkailussa: osallisuuden mahdollisuudet pohjoisen urbaaneissa paikallisyhteisöissä. Matkailututkimus, 14 (2), 44–58. <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/77389>

Halin, Jaana & Hellstén, Kristiina & Suominen Katja (2017). Yhteistyöstä kumppanuudeksi – Turun kaupunki ja järjestöt hyvinvointia edistämässä. Kuntoutus-lehti 3-4, 64–69.
<https://issuu.com/kuntoutussaatio/docs/kuntoutus-3-17-kokolehti>

Heinonen, Satu (2016). Yhteiskunnallinen yritys tekee hyvää: Arvot toiminnan kivijalkana. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016112918102>

Jakonen, Mikko & Silvasti, Tiina (toim.) (2015). Talouden uudet muodot. Helsinki: Into.

Jussila, Iiro & Leskelä, Riikka-Leena & Hänninen, Jarmo & Frondelius, Essi & Leminen, Seppo & Noro, Kirsi & Pitkänen, Laura & Rissanen, Antti (2019). Osuustoiminta ja järjestötoiminta sosiaali- ja terveystaloudessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 19. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161404>

Kattilakoski, Mari & Halonen, Maija (2018). Kuntien, maakunnallisen sote-organisaation ja järjestöjen paikkaperustainen yhteistyö hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä – case Pohjois-Karjala. Focus Localis 2, 40–58. https://www.researchgate.net/publication/327646522_Kuntien_maakunnallisen_sote-organisaation_ja_jarjestojen_paikkaperustainen_yhteistyö_hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistamisessa_-_case_Pohjois-Karjala

Kattilakoski, Mari (2015). Kylien yhteisöllinen palvelutuotanto – paikallista hallintaa palvelujärjestelmämuutoksessa. Maaseudun uusi aika, 1, 19–36. <http://www.mua-lehti.fi/kattilakoski/>

Kettunen, Aija & Vuokila-Oikkonen, Päivi & Määttä, Anne (toim.) (2016). Hyvinvointipalvelut toimiviksi. Diak Työelämä 5. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116661/9789524932677.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Klemelä, Juha (2014). SROI eli sijoitetun pääoman sosiaalisen tuoton laskenta – missä mennään? Janus 22 (4), 372–380. <https://journal.fi/janus/article/download/372%E2%80%9393380/15684>

Koskiahho, Briitta (2014). Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä. Helsinki: Suomen setlementtiliitto. <https://sites.google.com/a/bd.books-now.com/en3/9789949532421-24fortioGEarer59>

Koskinen, Keijo & Tarkiainen, Ari (2017). Maaseudulle elinvoimaa yhteiskunnallisella yrittäjyydellä. Selvitysraportti yhteiskunnallisesta yritystoiminnasta Pohjois-Karjalassa. Karelia-ammattikorkeakoulu, Raportteja 43. Joensuu: Karelia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-275-241-3>

Kostilainen, Harri & Pättiniemi, Pekka (toim.) (2015). Yhteiskunnallisen yritystoiminnan monet kasvot. FinSERN:in 14.11.2013 järjestämän yhteiskunnallisten yritysten tutkimuskonferenssin julkaisu. DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA C Katsauksia ja aineistoja 42. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-254-7>

Kostilainen, Harri (2019). "Finding a niche: social enterprises and the public service reform in Finland". Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 196. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3072-9>

Kostilainen, Harri (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Finland. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://europa.eu/IQq64ny>

Kostilainen, Harri (2020). Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162094/TEM_2020_10.pdf

Kotiranta, Annu & Widgrén, Joonas (2015). Esiselvitys yhteiskunnallisesta yrittämisestä: katsaus yhteiskunnallisiin yrityksiin ja vaikuttavuusinvestoimiseen Suomessa. ETLA Raportti No 46. <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-46.pdf>

Laiho, Ulla-Maija & Grönberg, Ville & Hämäläinen, Pertti & Stenman, Jonna & Tykkyläinen, Salla (2011). Yhteiskunnallisen yrityksen toimintamallin kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 4. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Yhteiskunnallisen+y yrityksen+toimintamallin+kehitt%C3%A4minen+17022011.pdf>

Lemponen, Virpi & Jolkonen, Arja (2020). Puhtia Pohjois-Karjalasta – Esimerkkejä maaseudun hyvinvointipalvelujen tuottamisesta. Itä-Suomen yliopisto, Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia Raportteja 1. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23290/urn_isbn_978-952-61-3427-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Linna, Eila (2017). Yhteiskunnallinen yrittäjyys. Lapin ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704285704>

Lydman, Kari & Kempainen, Seppo & Laaksonen, Lasse & Lahti, Ilkka (2018). Yhdistys ja säätiö – Oikeudelliset kysymykset, tilinpäätös, verotus ja hallinto. Tietosanoma

- Maijanen, Heini & Haikara, Pirkko (2014). Kumppanuuskäsikirja. Näkökulmia monitoimijaisen yhteistyön kehittämiseen. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisu A.8:2014. Lappeenranta. http://www.socom.fi/wp-content/uploads/2015/06/kumppanuuskasikirja_nettiversio.pdf
- Melkas, Helinä & Puumalainen, Kaisu & Sjögrén, Helena & Syrjä, Pasi & Konsti-Laakso, Suvi & Koskela, Virpi & Oikarinen, Tuija & Tykkyläinen, Salla (2015). Yhteiskunnallinen yrittäjyys innovatiivisessa arvонуonnissa. Lappeenrannan teknillinen yliopisto LUT Scientific and Expertise Publications Tutkimusraportit – Research Reports No. 39. <https://www.lut.fi/documents/10633/30059/LUT+%E2%80%9320Yhteiskunnallinen+yrittaja%CC%88jyys+innovatiivisessa+arvонуonnissa.pdf/72bedabc-2910-4375-8b48-1d9c9d0038e1>
- Moilanen, Hanna & Karjalainen, Jari (2014). Yhteistoiminnasta ratkaisuja: Etelä-Savon yhteiskunnallista yrittäjyyttä rakentamassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu C, Katsauksia ja aineistoja, 34. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. URN: ISBN:978-952-493-230-1
- Möttönen, Sakari (2019). Järjestöjen palvelut sosiaalisen hyvinvoinnin tuottamisessa. Selvitys palvelujärjestöjen asemasta, tulevaisuudesta ja kuntien kanssa tehtävästä hankintayhteistyöstä. Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki Jyväskylä 2019. https://www.kyt.fi/wp-content/uploads/2019/09/J%C3%A4rjest%C3%B6jen-palvelut-sosiaalisen-hyvinvoinnin-tuottamisessa_www.pdf
- Niemelä, Jorma (2019). Järjestöt sote-Suomea rakentamassa. Kunnallissalan kehittämissäätiön Julkaisu 25. KAKS – Kunnallissalan kehittämissäätiö. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2019/05/niemela_jarjestot-sote-suomea-rakentamassa.pdf
- OECD/European Union (2017). Boosting Social Enterprise Development: Good Practice Compendium. OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264268500-en>
- Palkio, Lilli (2016). Yhteiskunnallinen yrittäjyys Suomessa: haaste vai mahdollisuus? Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201605117333>
- Pestoff, Victor Alexis (2019). Co-production and public service management: citizenship, governance and public service management. New York, NY: Routledge
- Pirkkalainen, Jaana, (2017). Yhteisötalous ja sosiaaliset osuuskunnat Euroopassa. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry. https://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2019/06/Yhteis%C3%B6talous-ja-sosiaaliset-osuuskunnat-Euroopassa-verkkoversio_26062019.pdf
- Rantanen, Manu & Klén, Tytti & Henry, Hagen (2016). Yhteisetu-osuuskunta – Joustava paikallisrakente muuttuvalle maaseudulle. Raportteja 159. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/229433>
- Rinne-Koski, Katja, Hakala, Outi, Matilainen, Anne & Lähdesmäki, Merja (2020). Kunnille keinoja yhteiskunnallisen yrittäjyyden tukemiseksi alueellaan. Vertaistukea ja vinkkejä teemasta kiinnostuneille kunnille. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/ytva_vinkkivihko_final.pdf
- Rinne-Koski, Katja, Lähdesmäki, Merja, Matilainen Anne (2017). Kyläyhdistykset ja yhteiskunnallinen yrittäjyys? Maaseudun Uusi Aika 2, 38–47. http://www.mua-lehti.fi/arkisto/2-17/rinne-koski_lahdesmaki_matilainen.pdf
- Salamon, Lester M. & Sokolowski, S. Wojciech (2016). Beyond Nonprofits: Re-conceptualizing the Third Sector. *Voluntas* 27 (4), 1515–1545. <https://doi-org.ezproxy.uef.fi:2443/10.1007/s11266-016-9726-z>
- Tarkiainen, Ari & Valoheimo, Virve (2015). Liikkuvien palvelujen mahdollisuudet Pohjois-Karjalassa. Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisu C, Raportteja: 23. Joensuu; Karelia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88066/c23.pdf?sequence=1>
- Tiainen, Kari (toim.) (2014). Yhteistä hyvää yrittämällä: kestävä ja läpinäkyvä liiketoimintaa. Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisu B: 13. Joensuu; Karelia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69608/B13.pdf>

Troberg, Eliisa. (2014). Osuustoiminnan idea. Helsinki: Pellervo-Seura ry.
<http://pellervo.fi/wp-content/uploads/2015/01/osuustoiminnan-idea.pdf>

Vickers, Ian & Lyon, Fergus & Sepulveda, Leandro & McMullin, Caitlin (2017). Public service innovation and multiple institutional logics: The case of hybrid social enterprise providers of health and wellbeing. *Research policy* 46 (10), 1755–1768.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733317301373?via%3Dihub>

Vihinen, Hilka & Moilanen, Hannu (2013). Maaseudun palvelut valinkauhassa – markkinoiden toimivuus ja SGEI. MTT Raportti 81. Jokioinen: MTT.
<https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/480685/mttraportti81.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Viljanen, Soilikki & Juuti, Pauli (toim.) (2018). Arvovallankumous – eettisyys innovaatioiden lähteenä yhteiskunnallisissa yrityksissä. Helsinki: Edita.

Viljanen, Soilikki (2018). Yhteiskunnallisten yritysten vahvuudet. Eetti & Inno -hankkeen tiivistelmä. Arvoliitto. <https://arvoliitto.fi/wp-content/uploads/2018/05/Eetti-ja-Inno-tiivistelma-web.pdf>

Vilminko, Sari (2015). Siltoja yhteiskunnalliseen yrittäjyyteen Oulun seudulla. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja 38, Diakonia-ammattikorkeakoulu. URN: ISBN:978-952-493-240-0

Virkkula, Outi & Aro, Päivi & Karlström, Jukka & Mikkonen, Ilkka (2018). Kyläyhteisöt turvaamaan palveluita ja elinvoimaa maaseutualueille. ePooki 16/2018.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143414/ePooki%2016_2018.pdf?sequence=3

PUHTI – Uudet ja kehittyvät yritystoiminnan muodot Pohjois-Karjalan maaseudulla –hankkeen (2019–2021) toteuttivat Karelia-ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia sekä Maaseudun Sivistysliitto. Verkostoituminen ja yhteiskunnallinen yrittäjyys maaseudulla –julkaisuun on koottu PUHTI-hankkeen aikana verkostoitumisen ja yhteiskunnallisen yrittäjyyden kannalta hyödylliseksi koettua tietoa.

Tässä julkaisussa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa annetaan vinkkejä verkoston rakentamiseen, toimintaan ja kehittämiseen sekä esitellään, kuinka kokeilujen avulla voidaan tuottaa uusia innovaatioita maaseudulle.

Toisessa osassa esitellään yhteiskunnallista yrittäjyyttä, oppaita yhteiskunnallista yrittäjyydestä, esimerkkejä suomalaisista yhteiskunnallisten yritysten toimintamalleista. Lisäksi on koottu kirjallisuutta yhteiskunnallisesta yrittäjyydestä.

Julkaisu on tarkoitettu erityisesti hanketoimijoille, maaseudun kehittäjille, kuntien päätöksentekijöille ja yhteiskunnallista yrittäjyyttä suunnitteleville.

Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B:69

ISBN 978-952-275-325-0

ISSN- L 2323-6876

ISSN 2323-6876

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus